کوندێرا و سووکیی بوون..
ئەحمەد ڕەسوڵ

ڕۆماننووس لە پشتی کاراکتەرانی ڕۆمانەکەیەوە خۆی حەشاردەدات.
“گۆستاڤ فلۆبێر- ڕۆماننووسی گەورەی فەڕەنسیی، نووسەری ڕۆمانی بەناوبانگی مادام بۆڤاری”
ژیانی کاراکتەرانی ڕۆمان، ئەگەری هەشتا بەدینەهاتووی ژیانی ڕۆماننووسن.” میلان کوندێرا”
…
لەسەر ڕێزنەگرتنی تەواوی بە شەممەی پیرۆز، سەرزەنشتیان کرد. شەممەی پیرۆزیان بۆ مرۆڤ دروستکردووە نەوەکو مرۆڤ بۆ شەممەی پیرۆز. “ڕۆمانی ئاهەنگی ماڵئاوایی”
هیچ شتێک لەوە ناخۆشتر و غەمهێنەرتر نییە کە شەو بەدار دەبیتەوە و دەبینیت کەسێک لە تەنیشتت بە ئەوپەڕی بێباکییەوە خەوتووە.
“تۆماس، پاڵەوانی ڕۆمانی سووکەڵەیی لە تاقەت بەدەری بوون”
…
ڕۆمانی “سووکەڵەیی لەتاقەت بەدەری بوون”

تۆتالیتاریانیزم، نادڵنیاییەکی بەردەوام

تۆتالیتاریانیزم لە یەکێک لە تایبەتمەندییەکانیدا ئەوەیە کە بە دیوێکدا جۆرێک لە ژیان زاڵ دەکات بەسەر مرۆڤەکاندا لە فەزای گشتییدا کە هەمیشە هەست بە نادڵنیایی بکەن و ئەمەش نائارامیی و ترس لە ژیانیاندا دەکاتە دۆخێکی بەردەوام. لە ڕاستییدا مرۆڤەکان بۆیە لە نادڵنیایی بەردەوامدان چونکە بەردەوام دەیانەوێت دڵنیایی لە پەیوەند بە دەوڵەتەوە بەدەستبهێنن، واتا بەردەوام دەیانەوێت دڵنیا بن لەوەی دەوڵەت هیچ گومانێکی لێیان نییە، نەوەکو گومانی لێیان نەبێت، بەڵکو دەیانەوێت لەوە دڵنیا بن کە دەوڵەت لە دڵسۆزیی و ڕاستگۆیی ئەوان لە ئاست دەوڵەتدا دڵنیایە، کە دەوڵەت، تەنها کۆمەڵێک دەزگا نییە، بەڵکو هەر کەسێکە، کەسێک ئەگەر بیناسیت و نەیناسیت، کەسێک تەنانەت ئەگەر منداڵێکیش بێت کە لە ڕاڕەوی باڵاخانەکەتدا کە تیایدا نیشتەجێی ڕێکەوتی بکەیت، یان تەنانەت ئەو بێدەنگیی و تەنیاییەی لە ژوورێکی ئاپارتمانەکەتدا دەوری داویت هەندێجار هێندەی دڵسۆزانە نوێنەرایەتیی دەسەڵات و دەزگا و سەرۆکەکانی دەکات هێندە ڕەنگدانەوەی تایبەتمەندیی ژیانی خۆت و خواست و بیرکردنەوە و ئارەزووەکانی خۆت نییە. لە کورتیدا

دەوڵەت لە هەموو شوێنێک و هەموو کاتێک و هەر کەسێکە.
تەماس، پزیشکەکە، لە کۆمەڵگایەکدا دەژی کە تێیدا دەسەڵاتدارێتییەکی تۆتالیتار پایەدارە و ڕۆچووەتە هەموو کونج و کەلەبەرەکی نەوەکو فەزای گشتیی و دەزگا دەوڵەتییەکانەوە بەڵکو ژیانی تایبەتیی مرۆڤەکانیشەوە. تەماس دوای ئەوەی هاوسەرگیریی کردووە تێدەگات، کە جۆری کەسێتیی ئەو بە هاوسەرگیریی و ژیانێکی پابەند و سەزدارانەی هەمیشەییی نابێت، بۆیە لە هاوسەرەکەی جیادەبێتەوە. لە ڕاستیدا تەماس ئارەزووی ژیانێکی ناپابەند دەکات و دەیەوێت ژیانێکی زۆر تایبەتیی هەبێت بە پێچەوانەی شێوە ژیانی داسەپێنراوی کۆمەڵگاکەیەوە کە هیچ نهێنییەک و گۆشەیەکی نادیاری لە ژیانی تاکەکەسەکاندا نەهێشتووە تێوە.

تەماس، تاکگەرا و ناپابەند

تەماس دەڵێت: هیچ شتێک لەوە ناخۆشتر و غەمهێنەرتر نییە کە شەو بێدار دەبیتەوە و دەبینیت کەسێک لە تەنیشتت بە ئەوپەڕی بێباکیی خەوتووە. یان ئەوەی کاتێک سەرتناوە بەسەر کتێبەکەوە و بە ماوەیەکی درێژ بە دنیای نێو کتێبەکە ئاوێتە بوویت و لە ناکاوێک سەر هەڵدەبڕیت و دەبینی کەسێک لە ژوورەکەتدا بە لاموبالاتییەوە دانیشتووە. لەو دەخانەدا پرسیارێک، کە غەمگینیی و تووڕەیی لەگەڵ خۆیدا دەهێنێت، بە مێشکی تەماسدا بێت ئەوەیە کە ئەم کەسە لە کەیەوە لەم ژوورەدا دانیشتووە یان خەوتووە و من ئاگام لێی نەبووە؟!، یان پرسیاری ئەوەی کە ئایا بۆ بەبێ مۆڵەتی من و بە ئاگای خۆم هاتووە لە ژوورەکەم دانیشتووە یان خەوتووە؟! هەمیشە لەو دەخانەدا تەماس هەستی بە غەریبیی خۆی دەکرد لەو ماڵە و لەو ژوورە. لە ماڵەکدا و لە ژوورەکدا ئەگەر بەردەوام کەسێکی غەریب بە تەنیشتمانەوە و لە نزیکمانەوە بوو ئەوا خۆمان دەبینە غەریب، بە ئەو ماڵە غەریب دەبین و ژیانێکی غەریبانە دەژین.
تەماس خانمێک بە نێوی سابیناوە دەناسێت و پەیوەندیی ئیرۆتیکی و سەزدارییان بە دروست دەبێت. شەوێک تەماس لە ماڵەکەی خۆی لە دوای خواردنەوەی، شوشەی بوتڵە شەرابەکە دەکەشێت بە زەوی ژوورەکەدا و داوا لە سابینا دەکات بەسەر پارچە شکاوە تیژەکانیدا بە پێخواسی بڕوات. سابینا کە خۆی عاشق بە تەماسە، وای لێکدەداتەوە ئەم داواکارییە ئاماژەیە بە ئەوەی کە تەماسیش عاشقی ئەو بووە و دەیەوێت بە ئەم داواکارییە سەختە خۆی لەو پەیوەندییە عاشقانەیە، کە کۆتوبەندەکە، ئازاد بکات یان ئەوەبێت ڕاددەی عاشقبوونی سابینا تاقیبکاتەوە، بە دیوەکەیتریشدا لەوانەیە لە بێزاریی و ڕقی تەماسەوە بێت لە سابینا.

وەفاداریی ڕۆشنایی و خیانەت تاریکیی

سابینا سەرسامە بە ناپاکیی. واتا ئارەزووە دەکات هەر کەسێک کە خۆشیدەوێت و ئارەزووی لەگەڵدابوونی دەکات، ئەم خیانەتی لێبکات، دەزانێت کە تۆماس بەردەوام لە پەیوەندیدایە لەگەڵ کچان و ژنانی دیکەش. شەوێک کە دەزانێت تۆماس ئاگادارە، سابینا لەگەڵ یەکێک لەو پیاوانەدا دەخەوێت کە لە نێوەندی ڕۆژنامەگەرییدا کاردەکات بەڵام لە ڕاستییدا ئەندامی دەزگا نهێنیی و سیخوڕییەکانی دەوڵەتە بە سیخوڕیکردن بەسەر هاونیشتمانییانەوە. ئیتر دواتر کە دەگەڕێتەوە بۆ لای تۆماس لە ماڵەکەی خۆی، تۆماس توڕە دەبێت و داوادەکات پەیوەندییەکەیان کۆتایی پێبهێنن و چیتر یەکدی نەبیننەوە. سابینا وا تێدەگات کە تۆماس هێندە ئەڤیداری بووە نەیتوانیوە بەرگەی خیانەتەکەی بگرێت و لێی جیابووەتەوە، بەڵام لە ڕاستییدا تۆماس بەو هۆکارە پەیوەندییەکەی لەگەڵ سابینا پچڕاند، چونکە هەستیکرد ئەو پیاوە سیخوڕەی دەوڵەت بەهۆی سابیناوە هاتووەتە نێو ژیانی تۆماسەوە و سیخوڕی بەسەرەوە کردووە. واتا سابینا بووە بە ئەو درزەی کە دەزگاکانی دەوڵەت و پیاوە سیخوڕەکانیان لێیەوە بێنە نێو ژیانی تایبەتیی تۆماسەوە و نهێنییەکانی بزانن.

سابینا لە باسکردنی پەرۆشیی خۆی بە ناپاکیی و قێزهاتنەوەی لە وەفاداریی، ئەوە دەگێڕێتەوە کاتێک تەمەنی چواردە ساڵان بووە عاشق بە کوڕێک بووە، باوکی کە بە پەیوەندییەکە دەزانێت چیدی لە ماڵەوە ناهێڵێت بێتە دەرەوە و هەر کاتێکیش بهاتبایەتە دەرەوە لە ژێر چاودێرییەکی توندی باوکیدا بوو. واتا ژیانی تایبەتیی و نهێنی بە نەمابووەوە و هەمووی ئاسکرا و زانراو بووە لەلای باوکیی و هەمیشە چاودێر بووە بەسەرییەوە. هەڵبەت گوایا باوکی زۆری خۆشویستووە و نەیویستووە تووشی دڵشکان و هەڵەی کوشندە ببێت بە ئەو تەمەنەیەوە کە بە هەموو ژیانی کاریگەریی خراپی لەسەر دابنێت. باوکی ئەندامێکی حزبی کۆمۆنیست و هاونیشتمانییەکی دڵسۆزی دەوڵەت بووە. ئەویش کە هەر لە منداڵییەوە بەهرەی نیگارکێشانی تێدا بووە، بەردەوام وێنەی گوڵەکانی لەسەر مۆدێلی کوبیزم و لەسەر شێوازی پابلۆ پیکاسۆ کێشاوەتەوە. بەڵام دواتردەچێتە پڕاگ بە خوێندنی هونەری جوانەکان، لەوێش ڕێگای لێدەگرن بە دڵخوازی خۆی لەسەر مۆدێلی کوبیزم و لەسەر شێوازی پیکاسۆ نیگاربکێشێت، بەڵکو دەبێت لەسەر مۆدێلی ڕیالیزمی سۆشیالیستی وێنەبکێشێت. لێرەوە دەوڵەت دەبێتەوە بە نموونەی باوکی لە ڕێگریکردن لێی بە وێنەکێشانی دڵخوازانەی خۆی هەروەکو چۆن باوکیشی ڕێگربوو لە بەردەمیدا بە عاشق و دڵخوازەکەی. دایکی سابینا دەمرێت و باوکی لە قەهر و خەمی لەدەستدانی هاوژینەکەی خۆی دەکوژێت، کە ئەمەش نیشانەی وەفاداریی

باوکی سابینایە بە هاوسەرەکەی، کە نەیتوانی بەبێ ئەو هەڵبکات و بژی. بۆیە لەرەوە لە داخی باوکی، قێزهاتنەوە لە وەفاداریی و پەرۆشیی بە خیانەت لە ناخیدا چەکەرەی کرد و ڕەگی داکوتا. بە خیانەت لە دەوڵەت، بە دزییەوە وێنەی گوڵەکان و گوڵدانەکانی لەسەر مۆدێلی کوبیزم و لەسەر شێوازی پیکاسۆ دەکێشا. دواتر هاوسەرگیریی کرد و کە زانیی مێردەکەی خۆشیدەوێت، خیانەتی لێکرد و لێی جیابووەوە. لە قۆناغێکدا تۆماس دەناسێت و پەیوەندییان بە دروست دەبێت بەو شێوەیەی پێشتر باسکرا.
دواتر پیاوێک بەناوی فڕانز دەناسێت، کە پیاوێکی شان و قەڵ ئەستور و بەهێز و ماسولکە گەورە و هەروەها پێشتر پاڵەوانێکی کاراتەی و تایکواندۆ بوو. پەیوەندییەکی سۆزدارییان بە دروست دەبێت، کە لە ڕاستییدا ئەوە فڕانزە زۆتر عاشق بە سابینایە و سابینا ئەسڵەن هیچ خۆشی ناوێت و بەڵام ڕقیشی لێی نییە. بەڵام ئەو فڕانز هێندە توند عاشق بە سابینایە، سابینا ئەمە بە هەلێکی باش دەزانێت تا پەیوەندیی لەگەڵ دروست بکات و زۆتر وابەستەی بکات بە خۆیەوە و فڕانز بخاتە نێو خیانەتێکی درێژ مەوداوە لە بەرامبەر ژنەکەیدا، ماری کلود کە زۆر فرانزی خۆشدەوێت. سابینا چێژ لەوە وەردەگرێت کە فڕانز ناپاکیی لە هاوسەرە باش و ئەڤیندارەکەی خۆی بکات و لە پێناوی ئەمدا و بە فشاری سابینا فڕانز لە ژنەکەی، ماری کلود جیاببێتەوە. دواتر لە یەکێک لە گفتوگۆکانیاندا سابینا بە فڕانز دەڵێت تۆ کە ئەو هەموو ماسولکە بەهێزەت هەیە، هێزەکەی تۆ ڕووی لە دەرەوەیە نەوەکو ناوەوە، لە ناوەوە کەسێکی بێهێزی و لاوازیت.
فڕانزیش دەڵێت لە ڕاستییدا ئەم هێزەی کە من هەمە چۆن ڕوو لە ناوەوە نییە، ڕوو لە دەرەوەش نییە، چونکە هەتاوەکو ئێستا نە شەڕم لەگەڵ کەس بووە و نە دەمولوتی کەسێکم شکاندووە، بۆیە ئەم هێزەی من بوون و نەبوونی وەکو یەکە و لە ڕاستییدا ئەوەی من هەمە هێز نییە. لە درێژەی گفتوگۆکەیاندا سابینا دەڵێت تەنانەت لە پەیوەندیی نێوانیشماندا ئەو هێزەی تۆ هیچ سوودێکت پێنانەبەخشێت.
فڕانز دەڵێت، خۆشەویستی ئەوەیە چاوپۆشیی لە هێزی خۆمان بکەین.
فڕانز زۆر سەرسامە بە چەمکی وەفاداریی لە ژیانی مرۆڤدا. فڕانز کاتێک پێش هاوسەرگیرییەکەیان لە پەیوەندییدا بووە لەگەڵ ماری کلود، ویستویەتی ماری کلود بەجێبهێڵێت، بەڵام ماری کلود هەڕەشەی خۆکوشتنی لێدەکات ئەگەر بەجێیبهێڵێت. بۆیە لە ئاست ئەو عەشقە توند و قووڵەی ماری خۆی پێناگیرێت و دادەنوێتە سەر ئەژنۆکانی و دەستەکانی ماچ دەکات و دواتر هاوسەرگیری لەگەڵ دەکات. هەرچەندە تەنها ئەو جارە بوو دەربڕینی ئەو سۆز و خۆشەویستییە زۆرە لەلایەن ماری کلودەوە بە فڕانز و هەرگیز جارێکی تر دووبارەینەکردەوە و

سەوز و خۆشەویستییەکی ئەوتۆی بە دەرنەبڕیوە.

سابینا، بوون وەکو نادیاریی و خەڵوەت

فڕانز ئەو پرسیار و وەڵامە ڕستەییەی کافکای هەردەم لە یادە کە دەڵێت مانای ژیان چییە؟ درۆنەکردن و نەشاردنەوە لە ڕاستییدا ژیانە. بەردەوام ئەو ئەنجامگیرییەش کە ڕاستەوخۆ بە دوای ئەمەدا بە مێشکیدا دەهات ئەوە بوو کە لەو کاتەوەی بە سابینا ئاشنا بووە لە درۆدا دەژی. بەڵام سابینا بۆچوونێکی پێچەوانەی هەبوو، هەر کات و بە هەر شێوەیەکی جیاواز و لە گۆشەی جۆراوجۆرەوە بەیانی دەکرد و بە توندی داکۆکی لێدەکرد و ئارگیومێنتەکانیشی بۆی گەلێک بەهێز و پتەو بوون. بەبۆچوونی سابینا. لەگەڵ خۆ و خەڵکیتر درۆنەکردن، تەنیا کاتێک دەکرێ کە مرۆڤ لەگەڵ خەڵک نەژی. هەر کە زانیمان کەسێک ئاگاداری کارەکانمانە، بمانەوێت و نەمانەوێت لەگەڵ ئەو چاوە بینەر و چاودێرانەدا ڕێکدەکەوین، ئیتر لەو ساتەوە هیچ کام لە کارەکانمان ڕاستگۆیانە نین. سابینا، ئەدەب و هونەرێکی بە سووک و ئاستنزم دەزانی کە هەموو کون و کەلەبەری ژیانی تایبەتیی و تەنیایی ئەدیب و هونەرمەندی ئاشکرا بکردایە. سابینا باوەڕی تەواوی بەوە هەبوو کە هەر کەس خەڵوەتی خۆی بدۆڕێنێت، هەموو شتێکی دۆڕاندووە. هەمیشە دەیگووت: کەسێک بە خواستی خۆی واز لە خەڵوەتەکەی بهێنێت و بەبێ فشار و ئاسان دەستبەرداریی تەنیایی خۆی ببێت، لە ڕاستییدا غوولە، یان شتێکی کەمتر لە ئینسانە.

پیریی و لاوازیی، دڵنیایی لە پێکەوەبووندا

تۆماس کە چەند جارێک ڕوودەکاتە شارۆچکەیەکی باشوری ووڵاتەکە کە هەندێ گەڕاوی لێیە و خەڵکی بە چارەسەری پزیشکی ڕوویتێدەکەن. لەوێ کچێکی گەنج بەنێوی تێریزا، کە کارمەندە، دەناسێت و لە درێژەی چەند جار سەردانکردنەوەی بۆ ئەو شارۆچکەیە، پەیوەندی لەنێوانیاندا دروست دەبێت. ئیدی بەردەوام لە گرفتی قووڵەی ناپابەندیی و بێهەستیی تۆماس و پابەندیی و هەستەوەریی تێرێزادا پەیوەندییەکەیان درێژە دەکێشێت و تا لە شوێنێکدا کە بەبێ هیچ مەبەستێک و نائاگایانە لە ئاهەنگێکدا تێرێزا لەگەڵ کەسێکی دیکە بە ماوەیەکی کەم سەما دەکات. دواتر و لە ماڵەوە تۆماس پێی دەڵێت کە هەستی بە غیرە و ئیرەیی کردووە کاتێک تێرێزا لەگەڵ هاوکارەکەیدا سەمای کردووە. تێرێزا کە ئەمە دەبیستێت زۆر دڵخۆش بێت و بەشێوەیەکی سەرسوڕهێنەر لەشی سووک دەبێت و باری ژیانی هێندە سووک دەبێت کە خەرکە بفڕێت. باوەش بە تۆماسدا دەکات و بە سەمایەکی شێتانە و کێویانە بە هەر چوار سووچی ژوورەکەی دەبات.

ب□ام تۆماس نەوەكو بە غيرە و ئيرەيى پێبردنەكانى تێريزا لە بەرامبەر خۆيدا دڵخۆش نا بێت بەڵكو هەستدەكات بارى ژيانى قورس دەبێت و لەشى هێندە قورس دەبێت كە تەنا نەت توانای جوڵەى بە پاڵكەوتنيشەوە نامێنێت.
لە قۆناغێكدا تۆماس لە كارى پزيشكيى دەردەكرێت و لەگەڵ تێرێزا دەچنە گوندێك لەوێ سەرقاڵى كشتوكاڵ دەبن و لێرەوە تێرێزا هێواش هێواش هەستى دڵنيايى بۆ پێكەوەژيان دايدەگرێت تا ئەو كاتەى ڕۆژێك تۆماس دەبينێت كە خەريكى گۆڕينى تايەى ئۆتۆمبيلەكەيەتى، كە ئۆتۆمبيلێكى كۆنە، و دەستەكانى دەلەرزێت و لە دوورەوە لاوازيى و پيربوونى تۆماس دەبينێت و هەست پێدەكات و ئەمەش خاڵى دڵنيايى تەواوەتيى تێرێزايە لە پێكەوەبوونى تاهەتايى لەگەڵ تۆماس.
پيربوون و لاوازيى دەبێتە دڵنيايى لە پێكەوەژيان و خاڵى هاوبەش و كۆكەرەوەى تۆماس و تێرێزا و دەكرێت هەمان شت، بۆ ژيان و مرۆڤەكانى تريش بە گشتيى ڕاست بێت.
…
ئەوەى سەرەوە هەندێ سەرنج و گوزارش بوو بۆ هەندێ بۆچوون، وێستگە و كاراكتەرى سەرنجڕاكێشى نێو ڕۆمانى "سووكەڵەيى لە تاقەت بەدەرى بوون" ى "ڕۆمانووسى بەنێوبانگى چيكى-فەڕەنسى، ميلان كوندێرا"، كە لەلايەن "عەتا نەهايى" ەوە وەرگێڕدراوە بۆ زمانى كورديى، ئەگەر هەندێ لە گوزارشەكان جياوازييەكيان هەبێت لەگەڵ ڕۆمانەكە بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە كە دە ساڵ زياتر دەبێت ڕۆمانەكەم خوێندووەتەوە و لە نووسينى ئەم سەرنجانە تەنها بە خێرايى ڕۆمانەكەم چاوپێداخشاندەوە. جگە لەم ڕۆمانەى ميلان كوندێرا، هەردوو ڕۆمانى "نەمريى" و "ئاهەنگى ماڵئاوايى" شم خوێندووەتەوە.
…
ميلان كوندێرا، ڕۆمانووسيى بەنێوبانگى چيكى-فەڕەنسيى، لە ساڵى ١٩٢٩ لە شارى برنۆى لە چيكوسلۆڤاكيا "جاران" لەدايكبووە. باوكى "لودڤيك كوندێرا" پيانۆژەن و ميوزيسيانێكى بەنێوبانگ بووە. كوندێرا سەرەتا ميوزيكى خوێندووە و دواتريش لە زانكۆ سينەماى خوێندووە. چەندين نووسينى فيكريى هەيە سەربارى بەرهەمەكانى لە بوارى شيعر و چيرۆكدا، هەروەها ڕۆمانەكانى لەوانە "نەمريى"، "سووكەڵەيى لەتاقەت بەدەرى بوون"، ئاهەنگى ماڵئاوايى"، "هێواشيى"، "نەزانيى"، "گاڵتە"، "ژيان لە شوێنێكى ترە" و …هتد.
تا ساڵى ١٩٧٠ دوو جار دەبێتە ئەندامى حزبى كۆمۆنيست و دوو جار دەردەكرێت و پاشان لە ساڵى ١٩٧٥ وڵاتى چيك بەجێد□ه□□□□ت و لە فەڕەنسا نيشتەجێ دەبێت. لە بەشێك لە ڕۆمان و نووسينەكانيدا ڕەخنەگرێكى وورد و قووڵى سيستمە تۆتاليتارەكانە كە وڵاتەكەى خۆى

بەدەستی وەها سیستەمێکەوە بە زەمەنێکی درێژ دەیناڵاند. ڕۆمانەکانی کوندێرا ڕووبەڕێکی فراوان بۆ گفتوگۆیەکی فەلسەفیی قووڵ لە نێوان کاراکتەرەکاندا. خاوەنی چەندین خەڵاتە بە ڕۆمانەکانی. ڕێکەوتی ۲۰۲۳-۷-۱۲ ڕۆژی چوارشەممە بۆ دواجار ماڵئاوایی لە ژیان، نوسین و ڕۆمان کرد و بۆ هەتایە وەکو ناوێکی درەوشاوەی دنیای ئەدەبیات لە جیهاندا دەمێنێتەوە.

بەبۆنەی کۆچی دوایی جەمال شارباژێڕییەوە.. سەباح ڕەنجدەر

لە ئەلبوومی یادگارا

ئەفسوونی شیعر، (کرۆکیجوانی – ئێستێتیکا)، ئاشتی لە دەروونی کۆمەڵگای زیندوو و دەستەمۆ نەبوو ڕادەگەیەنێت. وەفا بۆ شیعر تێپەڕاندنی قۆناغی بەر لە خۆیەتی. تێپەڕاندن وەك جیاکاری نەك ڕەتکردنەوە. ڕەتکردنەوە لە ئەدەبدا هیچ کاتێك بنەمای نەبووە، چونکە لە ڕەتکردنەوەدا بەهای گفتوگۆ دادەڕمێ و پەیوەندییە کلتوورییەکان دەپچڕێن.

جوانی کێشەکی ڕوون و باوەڕپێکراوە. کاریگەری لەسەر هەموو بوونەوەرێك جێ دەهێڵێت، هەستەکان لە دەربڕین لە جوانیدا بە باشترین شێوە ئەرکی خۆیان بەجێ دەهێنن، توانایان پاراوە و بە دیواری ژیانەوە دەلکێن.

شیعر دیاردەیەکی سیاسی نییە، دیاردەی سیاسی دۆخێکی هەڵەبەرە. دەربڕین لەناوەرۆکی واقیع وەك خۆی ناکات. واقیع لە بوونی خۆیدا لە ڕێکخستنێکی جواندا جێگای کراوەتەوە. سیاسەت دەستی لێداوە و ڕێکخستنەکەی بەملاو ئەولادا بردووە. ئەمە بڕیار و بۆچوون و پێوەرێکی شیاوە، سیاسیبوونی ئەدەب لادان و خۆدزینەوەیە لە ئامانجی ئەدەب، ئامانجی ئەدەب دامەزراندنی بڕوا و بنەمای جوانییە بۆ ژیانێکی نەشڵەژاو، تا ئارامی هێزی خۆی تێدا وەرگرێت و جوانیبەخش بیکات بە کەرەستە و وزەی دەربڕینی، بە پلە و ئاست پەیامی تایبەتکاریی خۆی بەڕێوەببات. هەر شاعیرێك پشتی دا بە پشتی

دەسەڵات، نەك جێگای باوەڕی گوتنی جوان، بگرە جێگای باوەڕی هونەریش نییە.

ئەم شاعیرە لە ڕووی پێکهاتەوە، شیعرەکانی پڕ سۆز و دیمەنی هەستدارن. زۆرتر بەرهەمی خەیاڵن لەوەی بەرهەمی هێزی بیرکردنەوە و کۆ زانیاری بن. جۆرێك داهێنانی لە نێوان شەستەکان و سەرەتای حەفتاکاندا پێشکەش کرد، بووە بەخشندە و ناوەندێکی کراوە بە شاعیرانی دەوروبەری و لە هێڵی پەرەسەندنیدا کاریگەریی خۆی زاڵ کرد، بەڵام لەم ماوە دیاریکراوەدا زیاتری تێ نەپەڕاند و کۆتایی پێدێت. تواناکانی لە ئەزموونی قووڵ و دەوڵەمەندتردا، کەش و دۆخێکی تاکە کەسی پێك نەهێنا، کەواتە: کاریگەرییەکەی لە یەك قۆناغدا دەرکەوت و وەستا و نەبووە گیانێکی چالاك و بەرهەمهێن لە جەستەی بەردەوام بە گوڕوتینی شیعری کوردیدا.

ئەگەر شیعر جوان لەبارەی ژیانەوە بنووسرێت، لە ژیان خۆی جوانترە. شیعری ئەم شاعیرە لەسەر بنەمای هەست و سۆز و ئاسۆکانی خەیاڵەوە شێوەی خۆی وەرگرتووە. توانیشی تەنیا لەم بوارەدا بەهرە بە باشی بەکاربهێنێت، ساتی شیعری بە دوای بەهرەی دادێت و لەگەڵ خۆیدا دەیبات بۆ ناوچەکانی شیعر. لە دەقی ئەدەبیدا خەم و خورپە وەردەچەرخێنن بۆ ئێستێتیکا. لەو کەشە هەستی و سۆزدارییەدا شاعیر دەرەوە بەجێ دەهێڵێت و لەناوەوەی نیشتەجێ دەبێت، لە ژیانی ڕۆژانەی کۆمەڵگا و خۆی یاخییە. خەمێکی و دڵەڕاوکێ و شاگەشکەیی و هەڵزەقینەوە هەڵسووڕێنەری کردە و کردەوەی دەبن. لەو پێودانگەوە بە زمانی ناوەوە مانا بە بوونی مرۆڤی و ختووکە تایبەتییەکانی دەدۆزێتەوە، هەروەها ئەو ترپە و ئاوازە خێرایەی ژیانی ڕۆژانە بەلاوە دەنێت، ترپە و ئاوازی ناوەوەی خۆی وەك سەرچاوە کار پێدەکات، ئەو ترپە و ئاوازەش خاو دەبێتەوە وەك ئەو بارە دەروونی، یان دەربڕینە دەروونییانەی، کە ژیانی بەڕێوە دەبەن و دووچاری یاخیبوونیان کردووە. نموونە: وەك لە شیعری: (خۆشم ویستی)، یان لە شیعری: (چەند هەناسەیەك)، یان لە شیعری: (بەناوێکی ترەوە گەڕایەوە)، یان لە شیعری: (چەند تاڵە بیرێکی ئاڵۆزکاو) دەردەکەوێت.

لەبارەی تێگەیشتنەوە شیعرەکانی وەك ئاوریشم و خاکی تەڕ نەرمن. وەك گۆرانی فۆلکلۆری و بەیت و داستان ڕوون و سادەن، بەڵام لەباری مانای شاراوە و چینەکانی بنیاد و داڕشتندا پڕ و فراوانن، خاوەن ئاسۆی دوور و بواری قووڵن. پەیوەندییان بە کلتووری تاکە کەسییەوە هەیە. لە هێڵی گشتیی ئەزموونکردندا یەك ئازاری ئەزموون کردوو و

خەیاڵی دیارە، ئەو ئەزموونەی نەگەیاندووەتە خەیاڵی نادیار و یادەوەری ڕانەچڵەکاندووە، واتە: مەودای پەیوەندی لەگەڵ (خەیاڵی دیار)دا بەهێزترە لەوەی لەگەڵ (خەیاڵی نادیار).

هەستیاریی زمانی خۆی نیشانداوە، پێش ئەوەی ترپە و ئاواز لە وشەدا وەرنەگرێت، نایهێنێتە ناوەوە، یان بەسەریدا خول ناخوات، یان بەسەریدا باز نادات، هەروەها لە ڕووی بەکارهێنانی وشەوە تووشی بەد بەکارهێنان نایەت. وشە ئاراستەی باش بەکارهێنانی خۆی وەردەگرێت.

سوودی لە شێوازی بەر لە خۆی وەرگرتووە، بەڵام پەیڕەوی نەکردوون. لە نەوەی خۆشی لە شێوازدا لە زۆرینەیان ئەندازیارترە. لە مۆسیقاشدا کاری بە مۆسیقا و پیت و وشە و دەستەواژە و ڕستەی شاعیرانی بەر لە خۆی نەکردووە. هەرێمێکی بۆ دابەشکردنی ڕستە و مۆسیقا لە شیعردا بنیاد ناوە، بەڵام بۆ تێگەیشتن و بنیادنان، وزە و هێزی لە ئەزموونی بەر لەخۆی وەرگرتووە، بە تایبەتی لە شیعری: (لەدایکبوونی ئینسانێك)ی کامەران موکری و شیعری: (گوربە)ی محەمەد ساڵح دیلان.

لەبەر ئەوەی ئەم دابەشکردن و مۆسیقایەی زۆر هونەری و زاڵ بوو، شاعیرانی دوای خۆی نەیانتوانی لاسایی بکەنەوە، یان کاری لەسەر بکەن و لێ زیادبوونی بۆ بکەن، بگرە وەك دەست وەشاندن و داهێنانێکی تاکانە، هێڵی بۆ کێشا و دایمەزراند. داهێنانی سادە بە ئاسانی و زۆر زوو دێتە دەست و دەتوانر□ت لاسایی بکرێتەوە و کاری لێ زیادبوونی لەسەر بکرێت.

جیاکارییەکی بن□□تی هەیە. بەتایبەتی لە گۆشەنیگای شاعیرانەوە و ئێستێتیکییەکی ڕوون و ئاشکرادا. پشت ئەستوورە بە سروشت و پێکهاتەی خۆڕسك و دەست لێ نەدراوی سروشت. لەسەر ترپە و ئاوازی پێکهاتەی سروشت وێنە دادەهێنێت. نموونە: پەیوەندی دروست دەکات لە نێوان با و درەخت و مۆسیقای جووڵاندنەوە. لە هەمان کاتدا هۆی پیتاندنی درەخت بە یارمەتی باوە دەکاتە دیاردەیەکی کرۆکی و ناوکیی سروشت.

واتە: بە تەنیا لەسەر (زەینی سروشت) کاری نەکردووە، بگرە لەسەر (منداڵدانی سروشت) کاری کردووە، پێکەوە ژیان و پێکەوە هەڵکردنی پێکهاتەکانی لە ڕستە دیار دەکات، لە شیعرییەتی دیمەن دەیاندرەوشێنێتەوە. سروشتی پەیوەندییەکانیش بە واقیعەکەوە ڕوون

دەکاتەوە، ئەو ڕوونکردنەوەیەش توانایمان بۆ خوێندنەوە پێ دەبەخشێت، یان هارمۆنییەت و هاوئاهانگییەك لە نێوان ڕەنگەکاندا، وەك خەسڵەتی وەرز لە وێنە و فۆرمی جیا جیادا گەشە و کەنار و ناسنامەی لە یەك نەچوویان دەداتێ.

شوێنی لەدایکبوون و گەورەبوون، پێناسەی زەینی شاعیر دەکات بە ئێستێتیکا و گەڕانەوە بەرەو یەکەم ناسینی شوێن، هەروەها هەوڵدان بۆ ناسینی شوێنە نەناسراوەکانیش، کە بەشێك لە ئێستێتیکای یەکەم شوێن دەتێ ناوییەوە و هێ و پاڵپشتەکە بە خەمڵان و کرانەوەی بیر، بە سەر شوێنەکانی دیکە و ناسینی. شاعیر ئەگەر نەتوانێت لە ئێستێتیکای سروشت تێبگات، بە هیچ گومانێکیش ناتوانێت ئێستێتیکایەك بۆ تێگەیشتن و بەکاربردن لە زەین و هەستی خۆیدا پێکبهێنێت.

گۆشەنیگای بیناسازی و کێشانی پێوانە لە هاوسەنگی و شکڵی سروشت وەردەگرێت، بەڵام نەیتوانیوە کار لەسەر بیری سەرهەڵدانی سروشت بکات، یان ئەم لایەنە، کە گۆشەنیگای بایەخی لەناو شیعرەکانیدا بزرە و دەستی بۆ نەبردراوە، هەمووی دیاردە و داهێنانێك پەیوەستە بە هۆشیاریی تایبەتییەکانی شاعیر و جێکردنەوەی فەنتازیا و ئێستێتیکا لەناو زماندا.

(لە ئەلبوومی یادگارا) ناونیشانی کتێبێکی شیعریی: (جەمال شاربازێڕی)یە، ساڵی 1983 لە دووتوێی 175 لاپەڕەدا لە چاپخانەی (ئۆفسێتی سەرکەوتن) لە سلێمانی چاپ کراوە، ئەم شیعرانەی تێدایە: (کسپەیەك، بۆ، هەستێك، لە سەیرانێکدا، ئەگەر، نەکەی، تاکە شیعر و بەس، درکاندنێك، گوندێك و کچێك و یادێك و شیعرێك، ئارام، پرسیارێك وەرامەکەی لە خۆیدایە، نامەیەکی کراوە، دانیشتن لەگەڵ تۆدا، لە جەژندا، دیسانەوە خەم، هەژدەی سێ، چڵی نەرگز، لەجیاتی کارت، خۆشم ویستی، بە مەرگی پێشنگ، ئەگەر تۆ بۆ من بوویتایە، لەسەر سێ گۆکەدا، چەند هەناسەیەك، لەسەر بەردە نووسێك، بۆ ناوێکی ترەوە گەڕایەوە، گۆرانییەك بۆ شیرین، ئاخێك، خەمێکی تر، چاکتر بمناسە، چاوچاو، چەند تاڵە بیرێکی ئاڵۆزکاو، دوای دە ساڵ، پشیلە، ڕازێکی نوێ، نەوزاد، وێنەیەك، کۆتەی کەر پیاو، بۆ جوانێك، ئەمشەو، وەرە جوانە، دایکی دڵسۆز، بێ ناونیشان، ئای ئای، لەسەر تۆ، باوکایەتی، مۆڵەت، بۆ کچێکی جوان، تازە من و تۆ، بەهەستێکی خاوەنەوە.)

وێنەیەك

ئەم وێنەیە

بۆچ زویرە؟

بۆچی بێ زەردەخەنەیە؟

ل□ بەر نیگای کامێرادا

کە وەستاوە

چی ل□ بیرە؟

چی لە دڵدا حەشار داوە؟

وا دڵگیرە.

*   *   *

ئەم وێنەیە

چاوی نازی کردوو□ تەوە و نا یترووکێنێ

جوانییەکەی بێ وێنەیە

گەنجینەیە

هەر دەمێنێ.

*   *   *

ئەم وێنەیە

لە ئەلبوومی یادگاردا.. سبەینێ

بزەی خۆش و کزەی ناخۆش دەهێنێ

خاوەنەکەی سات و کاتێ

تەمەنی پیری دەیگاتێ

خەم و خۆزگە ڕایدەژێنێ

یادەکانی دەورووژێنێ

فرمێسك و خەندەی دەداتێ.

* * *

ئەم وێنەیە.

لەو شوێنەیە

كە بیلبیلەی گلێنەیە

سەرنجمی ڕاكێشاوە

لە نوێنی نەرمی هەستمدا

راكشاوە

ئێستا لە ژووری میوانی هەڵبەستمدا

خۆی بە دیوانەكەم ناسی

بە دیوارێك

لە دیوارە بێگەرد و سپییەكانیدا

خۆی هەڵواسی.

شیعر، وێنەی شاعیرە لە ئاو و ئاوێنەی بوون و بیركردنەوەیدا، شاعیر لە ئەنجامی خراپیی بارودۆخ و زەبروزەنگی دەسەڵات و دەوروبەردا، لە واقیعی دەرەوە یاخی دەبێت و بەجێی دەهێڵێت، لەناوەوەی خۆیدا واقیعێكی شیاو بە نووسین و پەیوەندییەكانی ژیان و مانەوە دادەمەزرێنێت، لەگەڵ دیاردە بنەڕەتی و ناوەكییەكانی سروشتدا تەبایییەكی گیانی دەهێنێتە ئاراوە. نەك لەگەڵ ئەو دیاردانەی لە ڕێگای دەسەڵاتەوە كار لە ژیانی كۆمەڵگا دەكەن و بارودۆخ دەگۆڕن، سروشت لە پێكهاتەی ناوەوەی خۆیدا گیانێكی پڕ لە ناكۆكی هەیە، لەبەر ئەوەی زوو زوو دەگۆڕێ و جووڵە و پێداویستییەكانی وەرزێك تەواو جیاكارە لەگەڵ ئەو وەرزی بە دوای دادێ و پلە بە پلە چاودێری یەكتر دەكەن.

مامەڵەكردنی ئەم شاعیرە لەگەڵ سروشتدا، كرانەوەیەكی تازە بەخش نییە، پێشتر زۆر ئەندازیارانەتر مامەڵەی لەگەڵ سروشت و پێكهاتەی سروشت كراوە، هارمۆنییەكی گشتیشی تێدا دۆزراوەتەوە، بە

تایبەتی: (مەولەوی و گۆران). لەگەڵ ئەمەش جۆرە جیاکارییەکی تێدا بەکارهێناوە. سروشتی کردووە بە جێگرەوەی خۆشەویستەکەی و بەشێك خۆشبەختی بە بەدەست هێناوە، کە بەهۆی خۆشەویستەکەشییەوە لە سروشت دەدوێ، سەیر خوێنەر دەورووژێنێ و ڕێگایەکی بۆ دەدۆزێتەوە تێدا بەرەو پێشەوە بڕوات، تا دوا ڕادەی توانەوە و ڕووداو چێژ لە سروشت وەردەگرێت. لە ئەنجامدا هەموومان بە لای دەگەڕێنێتەوە و شەیدای سروشتمان دەکات، بەڵام لە ڕێگای سروشتەوە بیرمان پێ ناکاتەوە، سروشت دەکاتە بەشێك لە ئێمە بۆ بیرکردنەوە و چێژ وەرگرتن. سروشت سەرچاوەیەکی سەرسوڕهێنەرە بۆ ئەم شاعیرە و تێیدا شتە بچووکەکانی خۆشدەوێت و سەرساممان دەکات بە ئەوینی خۆی بە (سروشت) و (ئافرەت).

شیعر ڕۆڵی لە دەرخستنی جیهان نییە، شاعیریش لە چێقی کۆمەڵگادا ناژیەت، تا باری کۆمەڵایەتی و سیاسی و ئابووری و ئایینی … تاد، ڕابگرێت، لە گۆشەیەکی ئێستەتیکییەوە باری سەرنج دەنووسێت. ئەو باری سەرنجانە کاریگەریی بنەڕەتییان بە گەڕان نییە. ئەگەر بشیبێت زۆر لابەلا و لاوەکی دەبێت، ئەدەبی ئەم شاعیرە جۆرە ئەدەبێکی نائومێدانەیە و ژیانێکی دیکەی تێدا ئاشکرا نابێت.

لە هەموو شێوەکاندا واقیع کاریگەریی خۆی دەبێت، شیعری هەستی، دوورە لە زیادەڕۆیی واقیع و بە دوا دەمدان. لەناو بەرهەمی هەستیدا دەتوانین ئەو توخمە سەرەکییانە بدۆزینەوە و دەستنیشانی بکەین، کە دەبێتە یارمەتیدەر بۆ ڕەواندنەوەی خەمۆکی و دڵەڕاوکێ، یان بە تەخکردنەوە و بەرزبوونەوەی باری هەڵزێقینەوە.

واقیع جەستە و شوێنێکی نووسراوە، بە شاعیری هەستی، بایەخی سەرەکی نییە، چونکە شاعیری هەستی، ناگەڕێتەوە سەر نووسراو و دووبارەی ناکاتەوە. تەنیا بیر لە بنیادی مێژوویی جەنگە گەورە و بچووکەکان دەکاتەوە، ڕۆشناییەکە بە پرسیارکردن و ئەزموون. ئایا پێکهاتەی ئەو بارودۆخە چییە، کە پاڵنەر و ڕێخۆشکار بووە بۆ ئەوەی شاعیر لە واقیع هەڵبێت و لە ناخی خۆی نیشتەجێ ببێتەوە، یان بە ناتوانێت لەگەڵ ناهەمواریەکانی واقیع بگونجێت، یان ئەو بارە بە دروست بوو. ئەمە پرسیارێکە چارەنووسی وەك ڕەگەزە پێکهێنەرەکانی سروشت: خۆڵ، ئاگر، با، ئاو. نادیارە و بەردەوامیش ئەو نادیارییە بووەتە خولیا و هۆی نیگەرانیی مرۆڤی هەستپەروەر.

قەڵەمکێشی جەمال شارباژێڕی بە وشە

شیعر پێویستە هەمیشە لە سەرەتاوە تەماشا بکرێت و باس بکرێتەوە. دوو دیوی بەرجەستە نەکراوی هەیە، ئەم شاعیرە ئەمەی لەگەڵماندایە و شاعیرێکی زیندوو و داهێنەرە، سبەینێش نەمرە و لەگەڵماندا دەمێنێتەوە. ئەوەی لە ئەمەی نزیك دەکاتەوە خەیاڵی تایبەتی دەقەکانییەتی، داهێنانیش دواخستن قبووڵ ناکات، هەمیشە دەخی گونجاندنەوە بۆ خۆی دروست دەکاتەوە و دەبێتە شکۆداریی شیعری بێگەرد، سەردەمەکان لە خۆیدا بەرهەم دەهێنێتەوە. تەنیا ئەو شیعرە وێران و بەدبەخت دەمێنێتەوە، کە ئایدۆلۆژیا توخم و دەخی پێکهێنەری بووە. دەخی گۆڕان لە دەست دەدات و دەخی چەقبەستن وەردەگرێت. خانەوەران: ئەو شاعیرەی ژەهری ئایدۆلۆژیا هەڵدەلووشێت.

مرۆڤی هەستپەروەر، کە هەستی ئێستێتیکیی شیعری لا دروست دەبێت، لە کرانەوە و تێڕوانینییەوە دەکەوێتە ناو خەمەوە، شوێنەواری خەمیش لە بیرکردنەوەیدا بنبڕ ناکرێت، وەك بەخشینی پەیامێك جێی خۆی دەگرێت و دەبێتە هەما بۆ مانا و مەبەست. کردەی شیعری ئاسایی کردنەوەی بارە خەمگینییەکەی و پڕشنگ هاوێشتنییەتی، تا باری خەمەین و پەیوەندیداربوونی بەو هەستەوە، دوای ئەو پەیوەنداربوونەی تووشی تاراوگەی ناخ دەبێت، لەناو خۆیدا هەست بە نامۆیی و هاودەمی هەمیشەیی خەم دەکات. خەم نەك گۆشەگیربوون. لەم بارەشدا پەنا بۆ دۆزینەوەی شوێنێکی وەك شاری پاکزاد، دەستەبژێر، یان بەهەشت نابات، تا ئاسوودەیی گیانی تێدا دەست بکەوێت. شوێنی ئاسوودەیی بۆ ئەمی هەستپەروەر تەنیا شیعری ڕاستقینەیە. لە شوێنی ئازار و ئەشکەنجەدەر کۆچ دەکات بۆ شوێنی ویست و هێزی وشە و ئاستە دەنگییەکان، هەست و بینینی دەگۆڕێ لە دەربڕین لە سروشت و کارکردن لە کەرەستەکانییەوە بۆ دەربڕین لە ژیان و مرۆڤ و پەیوەندی دروستکردن لە نێوانیاندا. شیعر دەبێتە چاوگی نایابی جۆشێکی بەکوڵ، بەڵام نابێتە هەڵسووڕێنەری شتەکان، تا هەست و هێز و شێوەی پەیوەندییەکانی نێوان مرۆڤ و سروشت بگۆڕێت و جۆرە هەست و گوێ و تینێکی بێ ئەندازە بخوڵقێنێ.

ئەم شاعیرە لە بنەڕەتدا خاوەنی تێڕوانینێکی ڕۆمانسیی هەستییە. هەست لە شیعرەکانیدا ڕەگەزێکی زۆر گرینگ و سەرەکییە، بە هۆیەوە خودی خۆی دەهێنێتە دی و بە کردەی لەدایکبوونی شاد دەکات و خودی خۆی دادەهێنێتەوە. بە بۆچوونێکی ژیرانەوە مامەڵە لەگەڵ زمانی ڕۆمانسیی هەستی دەکات هێزی تیشکدانەوەی تێدا بەرهەم دەهێنێ، بەڵام ترپە و ئاوازە بنەڕەتییەکانی زمانی نەدۆزیوەتەوە،

دۆزینەوەی ترپە و ئاوازە بنەڕەتییەکانی زمان، شایەنی سەرکەشی بەکردنن. ترپە و ئاوازی زمانی کوردی لە شوێنە نەناسراوەکاندا نەهاتووە، ڕەنگی لەناو گەرمی و نەرمیی خاکدا بەهێز بووە، پەیوەستە بە کلتوور و ئەو نیمچە شارستانییەی دروستی کردووە. لە ڕۆمانسیی هەستیدا تێڕوانینی تەواو باڵا و پێ: بە ناوەندی ڕوودا و و ژیان و جیهان و بوون نییە، بگرە وەناکردنی تاکە کەسی و گیانی بەهێزی هونەرمەنـــدەتی هەیە، کێشـــی بۆ ئەمەیە: ئەم وەنـــاکردنە وەك ئەزموونێك لە فۆرمێکی شیعریدا گەڵاڵە بکات، دیدێکی ڕۆمانسیی قووڵ لە ڕێگای هەستەکانەوە بخەمڵێنێ، پاشان وەك نموونەیەکی نوێبەخش نیشانی بدات، ڕۆمانسییەت دەربڕینە لە هەڵوەستێکی ویژدانی، کە بوون ڕەنگ و شێواز و وێنەیەکی تازەی پێدەدا، پەیوەندیی بەردەوامی لەگەڵ ژیـان و جیهـان و بـوون نییە، بگـرە پەیوەنـدیی پچڕ پچڕ و هەڵوەستـە لە ژیـان و جیهـان و بـوون وەریـدەگرێت. لەگەڵ دەخەکـی کارەساتباردا ڕووبەڕووی دەکاتەوە. هیچ هونەرێکیش لە واقیع جیا نابێتەوە. چاوگی ئەفسوون و هونەرە سەرسوڕهێنەرەکان قووڵایی واقیعن و کرانەوە و جووڵانەوەن بەسەر ژیانی دەستەمەنە بوودا.

ئەو جوانییـانەی ئەدەب دۆزیـویەتییەوە و لێـی دواوە، زۆر کەمتـرە لەوەی لە واقیعـدا بـوونی هەیە. ڕووبەڕوو دەنێ نـاو ژیانمـان و کاریگەری دەبێت. جوانیبەخش لە ئاستی توانایدا بەهرە و سرووش و ڕۆحە پەیامدارەکان ڕێنوێنی دەکەن.

ڕۆمانسییەت لە یەك سەرچاوەوە هێز وەردەگرێت. ئەمیش چاوگی خەمە، دواتر دەپەڕێتەوە بۆ تاراوگەی ناخ و بەردەوام لەناو وەناکردنی ڕابردوودا دەژی، وەناکردنی ڕابردوو هۆکارێکی بنچینەیی و زاڵە. پلە بە پلەش ئەم هەستەی لا قـووڵ و بەهێـز بـووەتەوە، تـا خـاڵی دامەزراندن، بەڵام مانەوە لەناو ڕابردوودا دەربڕین لە ژیان و هەست و بینینی تازە ناکات، چێشنێکی دیاریکراوی مرۆڤ و سروشت دەخولێنێتەوە. هەر لەسەر ئەم بنەما و بنچینەیەشەوە بەردەوامی بە توانای ڕاستەقینەی خۆی داوە، هەستێکی قووڵی ڕۆمانسی لە قووڵیی بیرکردنەوەی دەدۆزینەوە.

ئەو خاڵەی جێگای سەرنجە، کلتووری خۆماڵی ئەم شاعیرەی شەیدا و هۆگری خۆی کـردووە، ئەم کلتـوورەی بەشێك لە شـاعیرانی کـوردی پێگەیاندووە. ئەو کێش و بڕگە و سەروا و ترپە و ئاوازەی: (مەولەوی و گۆران) هێنایـانە نـاو شیعـری کـوردییەوە. ئەم خۆی لە لانەدا و پەرەی بە پیتی پێدا، کردییەوە کەرەستەیەکی خاو و لەبار، بەجۆرێکی نوێبەخش و هاوچەرخانە بەکاری هێناوە. لە بواری ترپە و ئاوازدا

کۆمەڵێك هێما و نیشانەی دیکەی پێدا و ڕەوتێکی دیاریکراوی دۆزییەوە. لە کاتی ئەم ڕوودان و دۆزینەوەیەدا لە ڕواڵەت و کرۆك و ناوکی وشە و ئیدیۆم و دەستەواژە و پەند … تاد، ورد بووەتەوە. لەگەڵ نوێبەخشی لەتەنیشت یەکتری وەستاندنی دوای تێڕامان و ناسینی دووری و ئاسۆکانی تێکەڵی کردوون. لەم ڕووەوە وەك نوێبەخشێك خۆی لەناوەندی ئەدەبیدا ناساند و لەناوەندیش پەسند کرا. دوای ئەم شاعیرەش دۆخی ترپە و ئاواز لە شیعری نوێبەخشی کوردیدا بە گوڕتر پەرەی سەند. تێگەیشتن و وریایی بەرانبەر ئەم تێکەڵکردنە هەبوو، واقیعی ترپە و ئاوازی قۆناغی دووەمی نوێبەخشی شیعری کوردی بە جۆرێکی دیکە دەرکەوت و هەستەکانی ڕاهێنا.

ترپە و ئاواز لەگەڵ زماندا دێتە بوون، وێنەش ڕووناکییەکە لە وشەوە هەڵدێت و تەواو هەستیارە، شیعری کوردی لە شەستەکاندا لەگەڵ دەرکەوتنی: (جەمال شارباژێڕی) شێواز و ترپە و ئاواز و وێنا و هێڵێکی وێنەیی دەگمەنی بەخۆوە بینی، کە پێش ئەم بەخۆیەوەی نەبینیبوو. دەقی: (کردگار – فرمێسکی نهێنی، کۆ شیعر – چاپخانەی کامەران، سلێمانی، ساڵی 1968، ل: 63 تا 67) لە ئەزموونی سەرەتاکانیەتی. مامەڵەیەکی نائومێدانەی لەگەڵ پرسیارەکانی بوون و نەبوون کردووە، تێهەڵکێشی یەکتریان دەکات و لەسەر بنەڕەت و چۆنیەتیی بیرکردنەوەدا لێکیشیان جیا دەکاتەوە. گرینگیی شیعرەکە لە ڕایەڵ و هەڵسووڕاندنی پرسیارەکانیدایە، ڕووداوەکانیشی لە دەرەوەی کات و شوێنێکی دیاریکراودا ڕوونا دەن. لە دەرەوەی کات و شوێنیشدا هاوتاییەك بۆ خۆی لەگەڵ خەیامدا دەهێنێتە بەر دید، پاشان گفتوگۆ و هەوڵدان بۆ لێك تێگەیشتن، یان پرسیارەکانی خۆی لەسەر هێڵێکی درامیدا دەباتەوە ناو پرسیارەکانی خەیام و درێژەی پێدەدات، (خەیام) و (ئەو) هەردووکیان ئاماژە بە یەك خەسڵەت و نیشانە و سەرچاوە دەدەن، لە خاڵێکی وروژێنەر و گرینگدا بە یەك دەگەن. گومان لە پرسیاری بوون و جیهاناسی دەکەن. پرسیارەکانیش کاریگەرییان بەسەر سۆزەوە هەیە، بەهۆی سۆزەوەش دەیباتە ناو ڕایەڵ و تانوپۆی هۆش و هەستەکان و دەیخەمڵێنێ. داڕژان و ئاوازەکەشی لە بارانی نمە دەچێت، کاریگەریی زۆرە بۆ ئارامبوونەوەی دەروونی خەمبار. شێوازیشی بۆ قۆناغی سەرەتایی شێوازێکی لەبار و گونجاو و داهێنەرانەیە، جۆرێك تۆوی نوێبەخشی تێدا وەشاندووە. تاکو ئێستاش ئەم شێوازە ماوە و لەملا و لەولای شیعری کوردیدا کاری پێدەکرێت. ئەم بزاوت و جووڵە و مانەوەیەش لە سروشتی داهێناندا بەهایەکی ئێستێتیکییە، جوانی و شێوازی بەرهەم هێناوە. بەهای ئێستێتیکیی بەهرە و سرووش دەبەخشێتە مرۆڤی نموونەیی و کاریگەری دەبێت لەسەر

پەروەردەکردنی ئاگایی کۆمەڵگا و کەسایەتی دەخەمڵێنێ.

شیعری ئەم شاعیرە: لە وەرگێڕاندا بەهای شیعرییەتی لە دەست دەچێت. وەرگێڕان ناتوانێت کرۆك و ناوەڕۆکی شیعر بەتەواوەتی نیشان بدات. شیعرێك وەردەگێڕدرێت، نازاندرێت ئەم شیعرە وەرگێڕدراوە چەند ئەم شیعرەیە، کە لە زمانەکەی خۆیدا وشەسازی و خوازە و لێکچوواندنی تێدا بەکارهاتووە. ئەو توانا زمانییە و ئەفسوونە زمانییەی دەگوازرێتەوە، یان لەدەست دەچێت و مانا دەگوازرێتەوە. ڕەنگە وردەکاریی شێواز و ڕوانینی گشتی، تا ڕادەیەکی باش بگوازرێتەوە، بەڵام ڕوانینی خوازەیی، ئەگەر مەحاڵ نەبێت نزیکە لە مەحاڵ. بۆ جۆرێك بە ئەفسوونی زمانی دەقەوە مووتوربە کراوە، لە وەرگێڕاندا ئەفسوونەکە بزر دەبێت و نزیك دەبێتەوە لە مانای ڕووکار و ڕواڵەتی. لەگەڵ ئەم پێزانینەشدا شیعر تەنیا بۆ زمانی دایك، واتە: زمانی دەق نانووسرێت، ئەی کەناڵەی وەرگێڕان، زمانی دووەم: چۆن دروست دەبێت. پەیوەندیی نێوان توانا زمانی و ئەفسوونی زمانی دەق، لەگەڵ زمانی دووەم: لە چ بارێکیدا وردەکارییەکان بەڕێوە دەبەن.

نیسانی 2008 هەولێر

مەحوی لە نێوان دێی وەك بەردی یارو تیغی ڕەخنەی خەڵکدا لە شیعری (عەجیبم دێ)دا.. نووسینی/ عەتا قەرەداخی

-١-

شیعری(عەجیبم دێ) یەکێکە لە شیعرەکانی مەحوی کە لە لاپەڕەی 270-272 ی دیوانەکەیدا بڵاوکراوەتەوەو لە یانزە دێڕ پێکهاتووە. شیعرەکە هەمان شێوەی شیعرەکانی تری مەحویو زۆربەی شیعری کلاسیکی کوردی ناونیشانی نییە. لە کاتێکدا ئاشکرایە کە ئەو ڕێبازە ڕەخنەییانەی کە کار لە ناو دەقدا دەکەن بایەخێکی زۆر بە ناونیشانی دەق دەدەن چونکە پێیان وایە ناونیشانی دەق وەکو کلیل

وایە بۆ کردنەوەی دەرگای دەق، ئەمەش ئەوەمان بۆ ئاشکرا دەکات کە دەق جەستەیەکی سەربەخۆیەو دەرگای تایبەتی خۆیی هەیەو رەخنەگریش لە هەنگاوی یەکەمدا پێویستی بەوەیە کە ئەو دەرگایە بکاتەوە بۆ ئەوەی بچێتە ناو دنیای دەقەوەو لەوێدا بە زاراوەی نێرسێرن فرای هەوڵی توێکاری دەق بدات، یان بە زاراوەی بارت هەوڵی شیکردنەوەی دەق بدات لە روانگەی بنیادی پێکهێنەری زمانی دەقەوەو لەوێدا لە دوای پرسیارەکانی دەقو شێوازی ئاراستەکردنیان بگەڕێت و لەپاڵ ئەوەشدا هەوڵی ئاشکراکردنی جیهانبینی دەق بدات.

بەهەرحاڵ ئێمە لە شیکردنەوەی شیعری کلاسیکی کوردیدا بەگشتی ئەو کلیلەمان لەبەردەستدا نییە کە دەرگای دنیای دەقەکەی پێ بکەینەوە ئەوەش رەنگە تا ئەندازەیەك رۆڵی هەبێت لە گرانترکردنی شیکردنەوە یان توێکاری دەقی کلاسیکدا، بەڵام دەبێ ئەو راستیەش بڵێین رۆڵی ناونیشان تا ئەو کاتە گرنگە کە رەخنەگر دەگاتە جەستەی دەقو دەکەوێتە کاکردن لە ناو ئەو پێکهاتە زمانیەدا.

-٢-

ئێمە دەزانین کە مەحوی هەمان شێوەی زۆرێك لە شاعیرانی کلاسیکی کوردی هەم خوێندنگای ئایینی خوێندویەتیو هەم بووە بە مەلایەکی شارەزاو پایەبەرز لە زانستە ئیسلامیەکانداو هەم شارەزا لە زمانەکانی عەرەبیو فارسیو هەم بە ئاگاو سەردەرچوو لە شیعری ئەو دوو نەتەوەو لەسەرووی هەموو ئەمانەشەوە مەحوی رێبازی تەسەوفی نەقشبەندی وەرگرتووەو لەو بوارەشدا شوێنو پێگەی خۆیی هەبووەو لەگەڵ ئەوەدا کە شاعیرێکی پایەبەرزە، ئەو عاریفو زاهیدێکی دیارو لەبەرچاوەو بێجگە لە شیعرە ئاینییەکانی، بەرهەمەکانی تریشی کە لە رووکەشدا زیاتر وەکو شیعری دڵداری دەردەکەون، بەگشتی رەگو ریشەی دڵداریو عیشقێکی مەودا قووڵتریان هەیە کە ئەویش عیشقی خوداییو گەڕانو سەوداسەری نەفسێکە کە وازی لە دنیاپەرستی هێناوەو سەرگەرمی گەڕانە بەدوای گەیشتن بە رۆحی باڵاو توانەوە لەو رۆحە باڵایەدا. هەموو ئەو وێنەو دەربڕینو ئایەتی قورئانو فەرمودانەی پێغەمبەریش کە بوون بە سەرچەوەی دەقەکانی مەحوی بە مەبەستی ئامادەکردنی زەمینەو فەزایەکە کە تێیدا وێنەی سۆفی یان زاهیدو عارفێك بەرجەستە بکات کە چۆن تێدەکۆشێت بگات بە رۆحی باڵاو لەو رۆحە باڵایەدا بتوێتەوە کە ئەوەش بەرزترین پلەیە کە سۆفی یان زاهید لە ژیانی خۆیدا بیگاتێ. تەنانەت ئەو شیعرانەشی کە باسی عیشقو دڵداری لەگەڵ رەگەزی بەرامبەر دەکەن بنەماو فەزای عیشقی خوداییو تەسەوفیان هەیە.

ئەوە ئاشکرایە کە مەحویش وەکو شاعیرانی تری کلاسیکی کوردیو بە تایبەتیش شاعیرانی بابان بە کێشی شیعری کلاسیکی عەرەبی یان باشتر

بڵێین به کێشەکانی فەراهیدی نووسیوێتی که له روانگەی ئەدەبی تەنەوایەتیەوە هەرچێن رەخنە له نالیو سالمو کوردی دەگیرێت لەبەرئەوەی کە پشتیان له کێشه کوردیەکان کردووه که کێشی پەنجەیە، هەمان رەخنەش بەر مەحوی دەکەوێت بەڵام دیاره کودەتا کردن بەسەر کێشەکانی پەنجەدا که شێوازی رەسەنی نووسینی شیعری کوردیە له لایەن نالیو شاعیرانی تری سنووری میرنشینی بابانەوه کراوەو مەحوی ئەو کودەتایەی نەکردووە بەڵکو شوێن پێی ئەوانەی هەڵگرتووه که کودەتاکەیان بەرپا کردووە، هەرچەندە دەبێ ئەو راستیەش بدرکێنین که هاوکاتی مەحوی، شاعیرێکی دیاری تری ئێمه که مەولەویە به کێشی رەسەنی کوردی شیعری نووسیووەو نەهاتێتە سەر رێگای نالیو هاوڕێیانی. واته دەستەبەرداری کێشی پەنجه نەبووه له نووسینی شیعردا که کێشی گاتاکانی ئایینی زەردەشتیو کێشی فۆلکلۆری کوردیە، رەنگە هۆکاری سەرەکیش بۆ ئەوەی که مەولەوی شوێن پێی شاعیرانی بابانی هەڵنەگرتبێت ئەوە بێت که مەولەوی له دەرەوەی قەڵەمڕەوی بابان ژیاوەو ئەوەندەی پەیوەست بووه به زاری گۆرانیو جوگرافیای جوانو قەشەنگی هەورامانو رەسەنایەتی کوردیو ئیشراقاتی زەردەشتیو رۆژهەڵاتیو تەنانەت نەقشبەندیەوە، ئەوەندە نەکەوتبێتە ژێرکاریگەری ئەزموونی شیعری بابانو کەلتووری عەرەبیو ئیسلامیەوە سەباری پەیوەستبوونو شارەزابوونی زۆریشی له ئایینی ئیسلامدا.
دیاره ئەگەر به وردی سەیری بنیادی زمانی شیعری مەحوی بکەین جۆره پەرەسەندنێکی زمانی پێوە دیاره که له رووی زمانەوه که زمان بنەمای سەرەکی بەرهەم هێنانی گوتاره زیاتر رەگەزی کوردی بوونی پێوە دەبینرێت که ئەم قسەیه بۆ شاعیرێکی وەکو مەولەوی که زمانو کێشی شیعری بنیادی نووسینیشی کوردیه قۆناغێك دەیباته پێشتر له رووی گوتاری نەتەوەییەوە، هەروەك شوێنی مەحویش ئەگەر تەنیا لەسەربنەمای روکەشی زمان سەیری بکەین دەکەوێته پێش زۆرینەی شاعیرانی تری کلاسیکی ئێمەوه لەو روانگەیەوە که زمانی نووسینی مەحوی به پێی قۆناغه مێژووییەکەی خۆی سیاقێکی کوردیتری هەیه له چاو زۆرێك له شاعیرانی پێش خۆی ئەمەش له ئاستێکی قوڵتردا له رووی پەیوەندی زمانو فیکرەوه ئەوه دەردەخات که بیرکردنەوەیەکی کوردی ئەگەر زۆر بەهێزیش نەبووبێت له پشتی ئەو سیاقەی نووسینەوه هەیە، بەڵام ئەگەر ئەم زمانەی مەحوی بەراورد بکەین به زمانی نالیو سالم له رووی بارگاوی بوونیەوە به مەعریفەو جیهانبینیو نەتەوەیی کوردی ئەوا گوتاری مەحوی له رووی بارگاوی بوونەوه به رەگەزه نەتەوەییەکانی وەکو فیکرو مەعریفەو جیهانبینی له ئاستێکی دواتردایە.

عەجیبم دێ لە عەقڵی ئەو کەسە وا تێ دەگا مەردە
کەچی وەك خان خانم دائیما دڵ خۆشو بێ دەردە

مەحوی لە دەستپێکی شیعرەکەیدا لە بارەی جۆرە کەسێتیەکەوە دەدوێت کە وای نیشان دەدەن باش لە خۆیان تێگەیشتوونو بەباشی خۆیان دەناسن واتە کەسانێکن بە بۆچوونی خۆیان لە پلەی کەماڵدان. مەحوی بە لایەوە سەیرە کەسێك خۆی بە مەرد، یان بە مرۆڤی تەواو بزانێت، کەچی هەمیشە ئاسوودەو دڵخۆش بێت. هەرچەندە ئەوە ئاشکرایە کە ئاسوودەیی پەیوەندی بە کەسێتی مرۆڤەوە نییە، یان باشتر بڵێین ئاسوودەیی پەیوەندی بە ئاستی ڕۆشنبیریو هوشیارییەوە نییە. لە راستیدا مەحوی پێی وایە کۆمەڵێك بنەما هەن بۆ ئەوەی بە کەسێك بگوترێت کەسی تەواو یان کەسی مەرد، ئەویش ئەوەیە ئەو کەسە پلەی کەماڵی هەبێت، هەرچەندە چەمکی “کەماڵ” چەمکێکی تەواو رەهایەو تەنیا لە سنووری ئاییندا جێگای دەبێتەوەو ئەو خاسێتەش تەنیا بە خودا دەبەخشرێتو خاسێتی مرۆڤ نییە، چونکە شتێك نییە بە ناوی مرۆڤی تەواو. بەهەرحاڵ کەسێك کە بە دەربڕینی مەحوی بە مەرد دابنرێت دەبێ کەسێکی ژیرو هوشیار بێتو لەو ئاستەدا بێت بە باشی لە دنیا تێبگات. دیارە کەسێکیش کە بە باشی لە دنیا تێ بگات ئەوە گومانی تێدا نییە کێشەی لە هەمووان زۆرتر دەبێت چونکە ئاشکرایە ئەوەی کە لە هەمووان باشتر تێ دەگات زووتر هەست بە کێشەو گرفتەکانی ژیان دەکات، چ کێشەی تایبەتی خۆی بێت، یان کێشەو گرفتی ئەوانی تر، یان لە ئاستێکی تردا دەتوانین بڵێین بۆ کەسی هوشیار رووبەرێك هەیە بۆ بیرکردنەوەو تێڕامان لە کێشەکانی ژیانو مردن کە ئەوەش بەسە بۆ ئەوەی کە وابکات لە مرۆڤ ئاسوودە نەبێت، لەبەرئەوەی لەبەردەم ترسێکدا راوەستاوە کە ترسە لە مردن، مانای وایە رووبەری ئاسوودەیی بۆ ئەم جۆرە کەسە رووبەرێکی یەکجار تەسکەو تەنانەت ئەگەر هەشبێت ئەوە شتێکی کاتییەو ناشێت هەتا سەر بەردەوام بێت.

مەحوی پێوانەیەکی تایبەتی خۆیی هەیە بۆ مرۆڤی مەرد ئەویش ئەوەیە کە مرۆڤی مەرد کەسێکە لە هەموو روویەکەوە تەواوو تێگەیشتوو، پێگەیشتوو، هەر ئەوەش وای لێدەکات کە ئاسوودەو دڵخۆش نەبێت چونکە مرۆڤی مەرد ئەگەر خۆیشی کێشەو گرفتی نەبێت ئەوە ناتوانێت چاو لە کێشەو گرفتەکانی خەڵکی بنووقێنێتو لەگەڵ ئازارەکانیاندا نەژی. لێرەدا مەحوی وێنەی جۆرێك لە مرۆڤمان بۆ بەرجەستە دەکات کە تەنیا لە روانگەی خۆیەوە سەیری ژیان ناکاتو تەنیا بۆ خۆی ناژی، بەڵکو دەیەوێت پێمان بڵێت لە چوارچێوەی کۆمەڵگەداو بە پێی کۆمەڵێ بنەمای کۆمەڵایەتی، بڕیار لەسەر کەسێتی هەر کەسێك دەدرێتو کەسێتی هەر کەسێکیش لە روانگەی کۆمەڵایەتی بوونی ئەوکەسەو ئامادەبوونی

لە نێو پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکاندا بڕیار دەدرێت. کەسێك کە تەنیا لە سنووری بوونی خۆیداو بە پێی پێوانەی تایبەتی خۆی شوناسی مەردایەتی، یان مرۆڤی تەواو، یان باڵای هەیەو بە جۆرێك لە جۆرەکان خاسێتەکانی کەماڵ بوون بەخۆی دەبڕێتو، خاوەنی هەستو عەقڵێکی لەوجۆرەشە کە بەبێ بیرکردنەوە لە کۆمەڵگاو بەبێ بیرکردنەوە لە مرۆڤایەتیو لە ئازارەکانی ئەوانی تر خۆی بە ژیر دەزانێتو لە ئەنجامی ئەوەشدا دنیایەکی پەرتکراو لە کۆمەڵگا بۆ خۆی درووست دەکاتو لەو دنیا تایبەتیەی خۆیدا فەزایەکی پڕ لە ئاسوودەیی بۆ خۆی دەخوڵقێنێو مرۆڤایەتی بە هەموو ئازارەکانییەوە فڕێ دەداتە ئەودیوی ئەو حەسارەوە کە بەدەوری دنیا تایبەتیەکەی خۆیدا هەڵیچنیووە، ئەوە کەسێکی خۆپارێزو خۆپەرستەو لە رووی کۆمەڵایەتیو ئاینیشەوە بە وێنەیەکی نێگەتیف دادەنرێت، دیارە بە هیچ پێوانەیەکیش وێنەی مرۆڤی نێگەتیف یان پاسیڤ نابێتە کەسی مەرد یان کەسی تەواو.

لێرەدا ئەگەر ژیرێتی خاسێتی مرۆڤی مەرد بێت ئەوە بێگومان لە بەرامبەریدا نامەرد کەسێکە لە دەرەوەی ژیریو عەقڵ، کاتێك کە عەقڵو تێگەیشتن ئامادەبوونیان هەبێت ئەوا سەنگینیو بەهاداریش بوونیان دەبێت، هەرکاتێکیش کە سەنگینیو بەهاداری بوونیان هەبێت، ئەوە بێگومان سادەییو خاکی بوونیش ئامادەبوونیان دەبێت. هەروەك ئاشکرایە مرۆڤی ژیرو پڕ وەکو خانو خانم رەفتار ناکاتو مرۆڤێکی خاوەن بیرکردنەوەو تێڕامان دەبێتو ئەوەش وای لێدەکات کە کەمتر ئاسوودەیی پێوە دیار بێتو هەرگیز مرۆڤی تێگەیشتوو یان بە روانینی مەحویانە مرۆڤی تەواو خۆی لەسەرووی ئەوانی ترەوە نابینێت.

-٤-

بە پیری مەرگەوە فرسەخ بە فرسەخ رۆیون مەردان

ئەوی باکی لە مردن بێ دیارە بێجو نامەردە

مەحوی لێرەدا وێنای مرۆڤی مەردمان بۆ دەکات لە رابردوودا بەوەی کە مرۆڤێك بووە هەرگیز باکی لە مردن نەبووەو لە پێناوی ئەوەی کە بڕوای پێی هەبووە نەك لە مردن نەترساوە بەڵکو بە پیری مردنیشەوە چووە، لەبەرامبەر ئەم جۆرە کەسێتیەدا ئەوی شاعیر وێنەی جۆرێکی تر لە کەسێتیمان بۆ دەکێشێت کە لە مردن دەترسێتو خۆی دەشارێتەوە، ئەو وای نیشان دەدات کە ئەم جۆرە کەسێتیە نەك هەر لاوازو بێبنەمان بەڵکو ناکاراو ناشیرینو نامەردن. ئەگەر مەبەست لە مەرد کەسی خاوەن کەسێتی بەهێز بێت ئەوا لەبەرامبەردا کەسی نامەرد کەسێکی لاوازەو خاوەنی کەسێتیەکی بێ تواناو بێ گەوهەرە. بێگومان شاعیر پێوانەیەکی دانەوە بۆ دیاری کردنی مەردو نامەرد کە ئەویش ئەوەیە ئەگەر کەسێك بەپیری مەرگەوە بچێت ئەوە کەسێکی مەردەو ئەگەر لە

مردنیش بترسێت ئەوە نامەردە، بەبێ ئەوەی هۆکار بێ چوون بەپیری مەرگەوە یان بۆ ترسان لە مردن دابنێت. دیارە ئەوە ئاشکرایە لە مێژووی مرۆڤایەتیدا کەسانێکی زۆر قوربانیان بە ژیانی خۆیان داوەو لە پێناوی بیرو باوەڕ، یان هەر شتێکدا کە بڕوایان پێی هەبووە ژیانی خۆیانیان بەخشیووە, مەبەستمان لەم قسەیەش ئەوەیە دەبێ ئامانجێك هەبێت شایانی ئەوە بێت مرۆڤ خۆیی لە پێناودا بەخت بکات، یان لە پێناویدا بەرەو پیری مەرگ بچێت، بۆیە لێرەدا دەتوانین بڵێین بەهای ژیانو مرۆڤ زۆر لەوە گەورەترن کە بەخۆڕایی لە دەست بدرێن، هەر بۆیە هەتا ئەو ئامانجە دیاری نەکرێت کە مرۆڤ لە پێناویدا بەرەو پیری مەرگ بچێت، پێموایە ئەو دادوەری کردنە لە جێی خۆیدا نابێت، ئەگەر بڕوامان بەوە هەبێت کە مرۆڤ گەورەترینو پڕبەهاترین سەرمایەی سەرگۆی زەوییەو تەنیا لە پێناوی ئامانجە بەرزەکانی وەکو ئازادیو سەربەستیو لە پێناوی مرۆڤایەتیو بە مرۆڤبووندا رەوایە قوربانی بداتو بچێت بە پیری مەرگەوە. کاتێ مەحوی ئەوکەسانە بە بێچو نامەرد ناودەبات لە پای ئەوەی لە مردن دەترسن، پێمان نالێت کام مردنو لە پێناوی چیدا، ئەمانە شایەنی ئەوەن کە بمرن، یان بە دەربڕینێکی تر ئامانجێك دەستنیشان ناکات تا پێمان بڵێت ئەو کەسەی ئامادە نەبێت لە پێناوی ئەو ئامانجەدا قوربانی بدات تا دەگاتە ئاستی ژیان بەخشینیش، ئەوە کەسێکی نامەردە. لێرەوە بە ئاشکرا جۆرێك لە نائاشکرایی لە تێڕوانینی مەحویدا هەیە بۆ چەمکی ژیانو مردنو، پێدەچێت ئەو تەنیا لەو تیشکە نیگایەوە سەیر بکات، مرۆڤی مەرد ئەو مرۆڤە خۆنەویستەیە کە هەمیشە گیانی قوربانی دان تیایدا باڵادەستە، بەبێ ئەوەی پێمان بڵێت قوربانیدان لە پێناوی چیداو بۆچی؟ واتە بە پێچەوانەکردنەوەی چەمکی میکاڤیلیانەی " ئامانج پاساوی ئامراز دەدات" دەبێ ئامانجێکی ئەوتۆ هەبێت کە شایانی ئەوە بێت مرۆڤ لە پێناویدا بمرێت. لە کاتێکی وەهاشدا ژیان دەبێتە ئامراز لە پێناوی ئامانجێکدا کە بێگومان دەبێ ئەو ئامانجە لەو ئاستەدا بێت ژیانی لە پێناودا بەخت بکرێت.

-٥-

لەبەر قاپی مەحەببەت ئەو خودا پێ داوەیە رووسوور

حەزینە، دیدە پڕ ئەسرینە، دڵ خوێنینە، روو زەردە

مەحوی وەکو چاودێرێك راوەستاوەو لە سەرەوە سەیر دەکاتو هەر لەوێشەوە بڕیاری ئەوە دەدات کە کێ رووسوورە، واتە ئەوە کێیە شووناسی خۆیی بەدەست هێناوەو هیچ ترسێکی لە رووبەڕووبوونەوە، یان لە بەرەو پیری چوونی مەرگ نەماوە؟ ئەو پێی وایە کەسی رووسوور تەنیا ئەو کەسەیە لە بەردەم دەرگای خۆشەویستەکەیدا شانی

لێداداوەو گەیشتووە بە جۆرێك لە یەقین، كە ئەوەش لوتكەی ئاسوودەییەو رزگاربوونی مرۆڤە لە ترس یان لە هەر گومانو دوو دڵیەك بەرامبەر بە ئایندەی خۆی. هەرچەندە لێرەدا مەحوی باسی ئەوە دەكات ئەو كەسەی دەگاتە بەردەرگای دڵدارەكەی هەرچەندە خەمباربێو چاوی پڕ لە فرمێسكو دڵی شەقار شەقارو رووی زەردو لێوبەباریش بێت، ئەویش لە ئەنجامی ئەوەدا كە رەنگە دڵدارەكەی بێ مەیل بێتو لای لێنەكاتەوە، ئەوە هێشتا ئەو كەسە رووسوورە، مادەم گەیشتۆتە مەرتەبەیەك كە نزیكبوونەوەو گەیشتنێتی بۆ بەردەرگای دڵدارەكەی.

جارێكی تر هەمان شێوەی ئەوەی لە ئەزموونی شیعری مەحویدا هەستی پێدەكرێتو دەبینرێت، ئایا مەبەست لە دڵدار لێرەدا كێیە؟ ئەی دەلالەتی عیشق بوون لێرەدا چییە؟ ئەی بەرقاپی دڵدار چی دەگەیەنێت؟ ئایا ئەگەر ئەم دڵدارە بوویەكی مەجازی نییە، ئەوە چی دەگەیەنێت كە عاشق بگاتە بەرقاپی دڵدارەكەی و، كەچی لەوێدا خەمبارو زەردو چاو پڕ لە فرمێسكو دڵپڕخوێنین بێتو كەچی بەسەركەوتووش ناوببرێت؟ لێرەدا بە ئاشكرا دەردەكەوێت ئەوەی مەحوی باسی دەكات فەزای بوونی دوو دڵدار نییە، واتە نێرو مێ، بەڵكو بە ئاشكرا دیارە ئەو زەمینەیەی ئەو بەرجەستەی دەكات، زەمینەی خوداپەرستێكو خودای خۆیەیەتی، یان زەمینەی سۆفییەكو خودای خۆیەتی، كە نزیك بووەتەوە لەوەی بگات بە دیداری رۆحی باڵا. كەواتە لێرەدا ئەوە ئاشكرا دەبێت ئەوی سۆفی مادەم گەیشتۆتە بەرقاپی خودای خۆیو هەلی ئەو نزیكبوونەوەیەی بۆ رەخساوە با لە بارودۆخێكی ئاڵۆزو خراپیشدا بێت بەڵام بۆ ئەو سەركەوتنو رووسورییە چونكە لەبەردەم قاپی ئەوی بەرزو باڵادایە كە ئەوەش وای لێدەكات لە ئاواتی هەرە گەورەی خۆی نزیك بووبێتەوە كە گەیشتن بە رۆحی باڵاو تواندنەوەیە لەو رۆحەدا. دیارە بۆ كەسی سۆفیش سەرباری هەستكردن بە رووسووریو بەسەركەوتنیش كەسێكی سادەو خاكیو لە خوداترسەو، هەمیشە ماتو خەمگینو چاو پڕلە فرمێسك دیارە، ئەوەش دیسان وەكو خاسێتە دەرەكییەكان یان رووكەشەكانی سۆفی وایە چونكە ترس لە خوداو راوەستان لەبەردەم گەورەیی ئەودا هەمیشە ئەوە لەلای كەسی سۆفی یان زاهیدو دەست لە دنیاشۆردو درووست دەكات كە هەمیشە بە لاوازی لە بەردەمی ئەو هێزە باڵایەدا راوەستابێتو چاوەڕوانی سۆزو بەزەیی ئەو بكاتو، وەهاش تێبگات هەر خۆنمایشكردنێك كە بێنی دڵخۆشیو ئاسوودەییو خۆبەشتزانینی لێ بێت دەشێ ببێتە هۆی رەنجاندنی خوداو سەرئەنجام ئەوەی تاكو ئێستا پێی بڕاوەو پێی گەیشتووە، كە گەشتنە بەرقاپی ئەوە لە دەستی بچێت. ئەمە سەرباری ئەوەی كە دەشێ بۆ كەسی لەم جۆرە شتێك نەبێت كە مایەی دڵخۆشیو ئاسوودەیی بێت مادەم لەبەردەم

مەترسی مردنو لێپرسینەوەی ئەو دنیادایە. دەشێ ئەو رەنگ زەردیو خەمگینیو چاوی پڕفرمێسکەشی دەرئەنجامی بیرکردنەوو تێڕامان بێت لەو چارەنووسە نادیارەی لە بەردەمیدایەو ترس بێت لەوەی کە هەر دڵبەدنیاخۆشبوونو ئاسوودەییو پێکەنینێك ببێتە هۆی رەنجاندنی خوداو سەرئەنجام ئەگەری گەیشتن بە رۆحی باڵای ئەوی لە دەست بچێتو سەرگەردانو بێچارە بمێنێتەوە، بەواتا لە ترسی رەنجاندنی خوداو لەدەستچوونی سۆزو بەزەیی ئەو بەوشێوەیە خۆی نیشان بدات ئەویش لە ترسی ئەوەی نەوەکو ئەو دنیای بۆ کۆتایی لەدەست بچێت. لێرەدا مەحوی بەرجەستەی کەسێتی رووسوورو سەرکەوتوومان وەها بۆ دەکات کە کەسێکە سەرباری نزیکی لە خوداوە، لەبەر رازیکردنی خودا لە خۆی هەمیشە بەسادەییو گەدایانە خۆی نیشان دەداتو لاوازو بێ دەسەڵات خۆی دەنووینێتو لەبەر تواناو دەسەڵاتی خودادا ئەم هەمیشە لاوازو بێ تواناو ناکارایەو، تاکە شتێك کە دەتوانێت بیکات ئەوەیە کە هەوڵبدات خودا لە خۆی رازی بکات بەو ئومێدەی بە دیداری روحی باڵای ئەو بگات، دیارە لە روانگەی تەسەوفیشەوە بەرزترین ئامانجی سۆفی ئەوەیە بگات بە رۆحی باڵای خوداو لەو رۆحە باڵایەدا بتوێتەوە.

-٦-

لە ئەحبابی قەدیمی بەزمی ئولفەت ماوەتن دوو تەن
یەکێ پەروانە هەم دەردە، یەکێ بولبول کە هەم فەردە

مەحوی لە دەربڕینێکی ناڕاستەوخۆدا باس لەوە دەکات شتەکان لە جێگای خۆیاندا نەماونو گۆڕانکارییان بەسەردا هاتووە، لەو نێوەندەشدا سەرجەمی ئەوانەی کە ئاشناو هۆگری ئەم بوون واتە ئەمی عاشق هیچیان وەکو خۆیان نەماون تەنیا دووانیان نەبێت کە ئەوانیش پەروانەو بولبولن. لێرەدا ئەوە ئاشکرا دەبێت مەحوی لە روانگەی بەردەوامیو جێگیری هەرکەسێك لەسەر ئەوەی بڕوای پێی بووە، یان وای نیشان داوە کە لەو بوارەدا کاردەکات، دەڕوانێتە ژیانو دەورو بەرو کۆی هەڵوێستو جوڵەی کەسەکان. ئەو پێی وایە کەسانێکی زۆر ئیدیعای عیشقو عاشقبوونیان کردووە، دیارە مەبەست لە عیشقو لە عاشقبوونیش هەروا شتێکی رووکەش نییە لە تێڕوانینی مەحوییەوە، بەڵکو عیشق مەسەلەیەکی گرنگەو بریتیە لە قوربانی دان، کە ئەوەش تەنیاو بەس تەنیا بە کەسی خۆنەویستو زاهیدو سۆفی دەکرێت واتە کەسێك کە دەستی لەهەموو شتێك شۆردبێتو تەنیاو بەس تەنیا لە پێناوی عیشقەکەیدا بژیو تەنیا کەسی لەوجۆرە دەتوانێت قوربانی بدات. بێگومان لێرەوە دەشێ چەمکی عیشق زۆر فراوانو گشتگر بێتو تەنیا هەر عیشقی نێوان دوو رەگەزەکە نەبێت، بەڵکو عیشق بێت لە هەموو ئاستێکدا واتە لێرەدا عیشق دەلالەتی ئەو مێتیفە هەڵدەگرێت کە مرۆق بۆ خۆبەخت

کردنو خۆنەویستی دەجوڵێنێت. بە هەرحاڵ مەحوی دەیەوێت بڵێت لە ناو هەموو ئەو واقیعەی کە ئەمی تیادا ژیاوەو لە کاتێکیشدا ئەم بە بۆچوونی خۆی نوێنەرایەتی مرۆڤایەتی دەکات لەسەردەمی خۆیدا، عیشقبوون تەنیا وەکو مەسەلەیەکی رۆژ وابووە، ناتوانرێت کەسێك بدۆزرێتەوە کە عاشقی راستەقینە بووبێت بێجگە لە پەروانەو بولبول.
ئەوە ئاشکرایە مەسەلەی عیشقبوونی پەروانە کە لێرەدا مەبەست پەپولەیە، چیرۆکێکی ئەفسانەییە لە مێژووی مرۆڤایەتیداو وەها لێکدەدرێتەوە کە پەپولە ئەوەندە رووناکی خۆش دەوێتو ئەوەندە عەشقی رووناکیە کاتێ لە شەودا تیشکی مۆم دەبینێت لێی نزیك دەبێتەوەو بەردەوام بە دەوریدا دەخولێتەوەو لەگەڵ رۆیشتنی کاتیشدا نیوەتیرەی ئەو بازنەی کە پەپولە بە دەوری مۆمەکەدا پێی دەخولێتەوە کورتتر دەبێتەوەو بەو پێیەش پەپولەکە زیاتر لە گڕی مۆمەکە نزیك دەبێتەوە تا باڵەکانی گڕدەگرنو دەسووتێن، بەوەش پەپولەکە توانای فڕینی نامێنێتو دەکەوێتە خوارەوەو بە سووتاوی دەمرێت. ئەمەش جوانترین نموونەی قوربانی دانە لە پێناوی خۆشویستنی شتێکدا، پەپولەیەك کە عیشقی رووناکی مۆمە سەرئەنجام گڕی ئەو مۆمە دەیسووتێنێت، ئەمەش بەرزترین شێوازی عیشقبوونە کە لە پێناوی خۆشەویستیو عیشقبووندا ئەوەندە نزیك دەبێتەوە تا گڕی ئەو عیشقە بیسووتێنێت، لێرەدا دەشێ وەها لێکبدرێتەوە کە عیشق بێ خۆی سەرباری ئەوەی قوربانیدانە دیسان بریتیە لە دنیایەك کە سەرتاپای خاوێنیو بێگەردیو خۆنەویستیە.
بە گوێرەی بولبول ئەوە ئاشکرایە کە باڵندەیەکە لە فۆلکلۆرو ئەدەبی گەلاندا وەکو هاوتای دڵدارانی راستەقینەو عیشقی هەمیشەیی گوڵ باس دەکرێتو زۆربەی کات کراوە بە ناوەند بۆ ئەوەی باشترین عاشقو بەختەوەرترین عاشقی پێ بەراورد بکرێت. مەحوی پێی وایە هەر ئەو دووانە لەسەر پەیمانو بەڵێنی خۆیان ماونو هەر ئەوان رێگاو رەوتی خۆیانیان نەگۆڕیووە، ئەمش ئەوە دەگەیەنێت بەلای ئەوی شاعیرەوە هەر ئەمان نموونەی راستەقینەی عیشقو دڵدارین چونکە لەو بەڵێنو پەیمانانەی کە داویانە پەشیمانو پاشگەز نەبوونەتەوەو نابنەوە. دیارە ئەوەش خاسێتی سەرەکی عاشقە کە هیچ کۆسپو بەربەستێك ناتوانێت لە رێگای راستەقینەی عەشق لایبدات. بێگومان ئەوەی لێرەدا ئاشکرا دەبێت ئەوەیە مەحوی باسی زەمینەو بارودۆخێك دەکات کە تیایدا بنەماکانی عیشق هەرەسیان هێناوە، بۆیە لەو هاوەڵانو هاوخەمانەی کە ئەو باسیان دەکاتو ئێستا بەجۆرێك لە گلەییو گازەندەوە لە بارەی خۆیانو عیشقبوونیانەوە دەدوێت تەنیا پەروانەو بولبول ماونەتەوە.
دیارە ئەوە ئاشکرایە عیشقو خۆشەویستی مێتیڤو جوڵێنەری ژیانن،

ئیتر ئەو عیشقو خۆشەویستیە هەر جۆرو هەر شێوەیەك بێت واتە عیشقو خۆشەویستی نێوان دوو رەگەزەکە بێت، یان عیشقی خودایی بێت، یان خۆشەویستیو عیشقی خاكو زێدو نیشتیمانو نەتەوەو مرۆڤایەتی بێت، یان عیشقی کارو پیشەو ئارەزووە جۆراوجۆرەکانی مرۆڤ بێت. گرنگ ئەوەیە ناشێت بە جیدیو بە دڵسۆزی مرۆڤ لەسەر هیچ شتێك بەردەوام بێت ئەگەر جۆرێك لە عیشقبوونی بۆ ئەو بوارە نەبێت. بە پێچەوانەکردنەوەی ئەم بۆچوونە، مەحوی دەیەوێت بڵێت ئێستا کە کار رووی لە هەورازەو شتەکان گەوهەرو جوانی خۆیانیان لە دەست داوەو تەنانەت بەها مرۆییەکانیش وەکو پێشتر گرنگو پڕ بایەخ نەماونەتەوە، لەبەر ئەوەیە رۆحو گەوهەری عیشقبوونی مرۆڤ بۆ شتەکانو بۆ خودی خۆیشی گۆڕانی بەسەردا هاتووەو وەکو ئەو شێوە خاوێنو مانادارەی پێشتری نەماوە. کەواتە لێرەدا دەتوانین بڵێین عیشق کە جوڵێنەرو بزوێنەرو پاڵنەری مرۆڤە بۆ ئەوەی لە بەرزترین ئاستی مرۆڤایەتدا بێتو بۆ ئەوەی بجوڵێتو بینابکاتو جوانی و راستی مرۆڤایەتیەکی باڵاترو پڕبەهاتر بەرهەم بهێنێت، ئێستا ئەو مۆتیڤە خۆی لە شکستو هەرەسدایە، بۆیە هەموو شتەکانی تریش شێواونو رووی گەشیان تەلخو ناشیرین بووە. دیارە ئەمە بۆچوونی مەحویە سەبارەت بەو قەیرانەی کە رۆحی عیشقو خۆشەویستی لە هەموو ئاستەکاندا دووچاری بووە، بەڵام دیارە ئەوەش ئاشکرایە کە زۆرجار گۆڕانکارییەکانی ژیان کاریگەری راستەخۆی لەسەر نەك هەر رەفتارو هەڵسو کەوتی مرۆڤ دەبێت بەڵکو کاریگەری لەسەر گەوهەرو ماهیەتی مرۆڤ خۆیشی دەبێت.

-٧-

برالە! ئەم هەموو ئێباڵە بۆ بەو گەردنە حەیفە
بنیشێ بەم حەدە ئەم گەردە لەو مینایی بێ گەردە

مەحوی لە دوای ئەوەی کە باس لە گۆڕانی خەڵکو بەردەوامنەبوونیان لە سەر عیشقو خۆشەویستی دەکاتو ئەوەش بە هۆکاری بێبەهابوونو بێ گەوهەربوونی ژیان دەزانێت چونکە بنەماو پێوانەیەك نەماوە بۆ بەرهەم هێنانی جوانیو بۆ ئەوەی کە قوربانی لە پێناودا بدرێت، ئێستا روو دەکاتە دەرەوەی خۆی کە پێدەچێت هەموو خەڵکی مەبەست بێتو داوایان لێ دەکات کە ناشێت (ئەو) تاوانبار بکرێتو کۆمەڵێك گوناهی بدرێتە پاڵ لە کاتێکدا ئەو کەسێکی نەناسراوە لە چوارچێوەی دەقەکەداو مەگەر تەنیا لە رێگای وەسفەکانی ئەوی شاعیرەوە لەم دێڕەدا بتوانرێت شووناسێك بۆ ئەو بدۆزرێتەوە، وەسفەکانی شاعیر بۆ ئەو کەسەی کە تا ئێستا نازانین کێیە، دەری دەخات مەبەست لە (ئەو) کەسێکی گەردن هاوشێوەی مینای بێگەردە کە ئەمەش لە ئاستێکدا کە تەنیا رووە فیسیۆلۆجیەکەیەتی دەری دەخات کە مەبەست لە (ئەو)

ئافرەتە، هەرچەندە دەشێ لە رووی مەعنەوییەوە ئەوی گەردن بێگەرد مەبەست لە ئەوێکی خاوێنو پایەبەرزی دوور لە هەر گوناهو کەمو کورتیەك بێت.

لێرەدا جێگای خۆیەتی ئەو پرسیارە بکەین کە مەبەستی مەحوی لەو هەموو ئێباڵە واتە ئەو هەموو گوناه یان تاونبار کردنە چییە؟ ئەی ئەو گەردنە گەردنی کێیە؟ بەهەرحاڵ ئەو پەراوێزەی کە پایەبەرزان مامۆستا مەلا کەریمی مودەڕیسو کاکە حەمەی کوڕی بۆ ئەم دێڕەیان نووسیووە ئەوەمان پێ دەڵێت ئەو گەردنە بێگەردە گەردنی یارەو تاوانی کوشتنی دڵدارانی دراوەتە پاڵ. دەشێ ئەمە بۆچوونێك بێت بەڵام لە هیچ شوێنێکی تری ئەم دەقەدا بە ئاشکرا باسی ئەوە نەکراوە کە یارێك هەیە لەبەر گوێنەگرتنی، یان لەبەر وەڵام نەدانەوەی بۆ سۆزو خۆشەویستی کەسانی تر بووبێتە هۆی مردن یان دڵشکاندنی ئەوانی تر، لێرەدا هەمان بۆچوونی شکسپیر لە بازرگانی ڤینیسیادا دووبارە دەبێتەوە کاتێ کە پۆرشیا قسە بۆ نێریسای کارەکەری دەکاتو دەڵێت "بۆ ئەوەی وابکەم لە پیاوان بڕوا بهێنن بەوەی کە من پیاوم باسی ئەوەیان بۆ دەکەم کە چۆن چەندەها ئافرەت داوای خۆشەویستیان لێکردوومو لەبەرئەوەی من وەڵامم نەداونەتەوەو رەفزم کردوون لە داخدا نەخۆش کەوتوونو مردوون" .

بۆیە لێرەوە دەشێ وای بۆبچین مەحوی باسی شێخەکەی بکات کە کەسێکی خاوێنو بێگەردە یان تەنانەت رەنگە مەحوی باسی خۆی بکات کە چۆن خۆی بە خاوێنو بێ گوناه دەزانێت بەڵام چۆن لەو بارودۆخەی ئەوسای سلێمانیدا هەندێ جار دڵیان شکاندووەو ئازاری ڕۆحیان داوە بە تایبەتی لە دوو رووەوە کە یەکەمیان ئەو ئازارەیە کە ڕێبازەکەی مەحوی کە ڕێبازی تەسەوفی نەقشبەندییە لە پێش لە دایکبوونی مەحویو لە دوای ئەوەش لە سنووری میرنشینی بابانـدا پێی گەیشتووە. دووەمیشیان ئەو ئازارە بێت کە لە ئەنجامی هەڵوێستو روانینی نوخبەیەك لە خەڵکی سلێمانییەوە بەرامبەر بە هەڵوێستی دۆستانەی مەحوی بۆ سوڵتان عەبدوحەمیدو دەوڵەتی ئیسلامی درووست بووە، کە پێدەچێت مەحوی سەرباری هەستێکی ناکامڵی کوردایەتی بڕوای وابووبێت کە تەنیا دەسەڵاتی دەوڵەت یان لوتکەی هەرەمی دەوڵەتی عوسمانی بتوانێت پارێزەرو دابینکەری ژیانی خەڵکی بێت. ئەم هەڵوێستەی خەڵك وای لە مەحوی کردبێت بە راستی هەست بکات غەدری لێدەکرێتو ڕۆحی ئەم خاوێنەو گەردنی وەکو مینای بێگەردەیو شایانی ئەوە نییە کە ئەو هەموو تاوانو گوناهەی بخرێتە ئەستۆ.

لە دەورمدا حەصار: ئافەت ، لە سەر سەر خەیمە:درێی ئاه

لە سایەی عیشقەوە بوومە شەهی صاحیب سەراپەردە

دەشێ مانای ئەم دێرە زۆر پەیوەست بێت بە دێڕی پێشترەوەو ئەگەر لەو روانگەیەوە دێڕی پێشترمان لێکدایەوە کە مەحوی مەبەستی لەو کەسەی کە ئێبالۆی تاوانکردنو گوناە کردنی دەخرێتە پاڵ خۆی بێت ئەوا لێکدانەوەی ئەم دێرەش زیاتر دەبێتە دەروازەیەك بۆ لێکدانەوەی ئەو بارە ناهەموارەی کە مەحوی خۆیی تێدابووەو باسی خۆی دەکات لەو بارو دۆخە ناهەموارەدا کە وەکو گوتمان دەشێ بێزاربوونی مەحوی بەهۆی هەڵوێستی توندو بێبەزەییانەی خەڵکەوە بەرامبەری درووست بووبێت.

مەحوی باسی شوێنو جێگاو بارودۆخی خۆی دەکات کە چۆنەو بە چ شێوەیەکە. لەوە دەدوێت کە دەوری بە حەسار یان شورایەك گیراوە کە ئەوەش ئەگەر رووە مادییەکەی سەیر بکەین مانای ئەوەیە کە مەحوی لە نێو چوار دیوارێکدایە کە ئەوەش جۆرێك لە خاسێتی زیندانی بوون یان دەستو پێبەستنی هەیەو لە پشتی ئەم وەسفەشەوە ئەوە ئاشکرا دەبێت کە بەجۆرێ لە جۆرەکان ئەو باس لەوە دەکات کە ئازادی ئەو سنووردار کراوە، یان لێی داگیر کراوە. هەر لە پاڵ ئەوەدا باسی ئافات دەکاتو لەوەش دەدوێت لەسەر سەریشی خێمە هەیەو دووکەڵی ئاەوخەفەتیش سەری خەیمەکەو ئاسمانی گرتووە. ئەگەر بەوردی سەیری ئەم فەزایە بکەین ئەوا تێدەگەین ئەمە فەزای پێوەندکردنو داگیرکردنی ئازادی کەسێکە کە تەنانەت ئەگەر بە خەیاڵیش بێت هەست دەکات لە چوارچێوەیەکدا لە قاڵب دراوەو ئافاتو بەڵا یەخەیان گرتووەو تەنانەت رووناکی ئاسمانیش نابینێت چونکە ئاەو ناڵینی بە جۆرێکە ناخی دەسووتێنێتو دووکەڵی ناخی بەرزدەبێتەوەو رووی ئاسمانی لێ دەتەنێتو نایەڵێت هیچ ببینێت..

مەحوی باسی ئەم بارەی خۆی دەکاتو دەڵێت ئەوێك کە عاشقی جوانیو خاوێنیو بەها باڵاکانەو عاشقی گەیشتن بە رۆحی باڵای خوداو تواندنەوەیە لەو رۆحە باڵایەداو بۆ ئەو مەبەستەش بەلای ئەوەوە نموونەی بەرزو باڵا بۆ جێبەجێ کردنی پەیامی روونو بەرزی ئایینو زوهدو خاوێنی تەسەوف دەوڵەتی ئیسلامیو دەسەڵاتی ئیسلامیە کە ئەویش لە کەسێتی سوڵتان عەبدولحەمیدو خەلافەتەکەیدا بەرجەستە دەبێت، بۆتە مایەی سەرزەنشتکردنی ئەم لە لایەن خەڵکەوەو بەم هەڵوێستەش ئەم بووەتە مایەی رەخنە لێگرتن لە کاتێکدا ئەو خۆی بە پاشای رێگای ئەو عیشقە دەزانێت. کەچی ئەو عیشقە بۆی دەبێتە مایەی سەرئێشەو قسەو رەخنەو لە ئەنجامی ئەوەشدا خەمو خەفەت دەوری دەدەن، هەرچۆن دەواری سەردەمی کۆچی گەرمیانو کوێستانی خێڵەکان بە پەردەیەکی گەورە دەورە دەدراو ئەو پەردەیەش دەوری دیواری دەبینی، دیارە ئاشکرایە کە دیوار بەربەستێکە بۆ جیاکردنەوەو پاراستنو تایبەتمەندکردنی شوێن بۆ ئەو کەسەی لە ناویدا دەژی. بەهەمان شێوە

دیواری خەفەتو ئازار لەوانی تر پەرت دەکا تواتە لێرەدا ئەو دەلالەتە بەرهەم دێت ئەوەی کە بەشی خەفەتو مەینەتە تەنیا هەر ئەوی شاعیرە. ئەم ئێستا لە ئەنجامی عەشقبوونیەوە بۆ جوانیو بۆ زوهدو بۆ راستیو بۆ دڵسۆزی، چواردەوری گیراوەو دووکەڵی خەمو ئازار سەرسەری گرتووەو دنیای لێ بچووك کراوەتەوەو وەکو ئەوە وایە لە نێو دەوارێکدا دیل کرابێت، ئەمەش هەمووی لە سایەی عیشقدایەو لە پێناوی عیشقدا دووچاری ئەم دەردە سەرییە بووە. هەروەك ئەگەرێکی لاوازیش هەیە کە وەها لێکبدرێتەوە ئەم لە سایەی عیشقدا بووبێتە خاوەنی دەوارو ئەو دەوارەش سەرتاپای بە خەمو خەفەتو بەدبەختیو دووکەڵی ئاەو ناڵین دەوری گیرابێت. بەڵام ئەگەر ئەم بۆچوونەی دووەم راست بێت ئەوا تەنیا خۆی بەرپرسیارە لەو بارەی تێیکەوتووە چونکە ئەوە ئەنجامی عیشقە، کەواتە لە بارێکی وەهادا پێویست ناکات باسی کەسی تر بکاتو بە دەنگی بەرز بە گوێی خەڵکی تردا بچڕێنێتو بڵێت (برالە ئەم هەموو ئێباڵە بۆ بەو گەردنە حەیفە). لێرەوە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کە دەشێ مرۆڤ رێگایەك هەڵبژێرێت یان تێڕوانینێکی هەبێتو لە هەموو رێگاو تێڕوانینێکی تری بەلاوە راستترو دروستتر بێت، ئەمەش شتێکی سرووشتیە، بەڵام دەبێ ئەو بۆچوونەشی هەبێت کە مەرج نییە هەموو خەڵکی تر ئەو رێگاو تێڕوانینەی ئەمیان بەلاوە راستو دروست بێت، هەر بۆیە دەبێ چاوەڕوانی ئەوە بکات کەسانێکی تر هەبن نەك لەگەڵ رێگاو تێڕوانینی ئەمدا ناکۆك بن بەڵکو دەشێ دژیشی بن. بێگومان ئەگەر مرۆڤ بەم شێوەیە سەیری دنیای کرد ئەوا هەموو شتەکان بە ئاسایی وەردەگرێتو بەوجۆرەی مەحوی تووشی هەڵچوون یان کاردانەوەی توند نابێت.

-٩-

چلۆن ئەو دێتە چاوی من کە یەکسەر عونصوری ئاوە
مەحاڵە من کە بچمە دێیەوە، دێ کیشوەری بەردە

مەحوی باسی خۆیو یار دەکاتو ئاشکرای دەکات کە ئەمو یار لە دوو توخمی جیاوازن، ئەم لەو وەسفەیدا کە بۆ خۆیی دەکات وەکو مرۆڤێکی ئاسایی وەسفی خۆی دەکات. بەڵام ئەوی یار بە دوو جۆر وەسف دەکات لە یەکەمیاندا وای نیشان دەدات یار لە توخمی ئاوە، لە دووەمیشیاندا وەکو مرۆڤ نیشانی دەدات کە دڵی هەیەو ئەو دڵەش سەرباری رەقی هێشتا دڵی مرۆڤە چونکە دەشێ ئەم بچێتە دڵییەوە. سەرەتا مەحوی ئەوی یار دەباتەوە سەر رەگەزی ئاو کە ئاویش چەند خاسێتێکی هەیە وەکو ئەوەی ناگیرێتو تەنیا بەهۆی شتێکی ترەوە دەتوانرێت بەرجەستە بکرێت کە ئەمەش رێگرە لەوەی کە چاوی ئەم بتوانێت وێنەی ئەم بەرجەستە بکات، لێرەشەوە مەحوی دەمان گێڕێتەوە بۆ ئەو بۆچوونەی کە باسی بینینو بەرجەستەکردنی وێنەی شتەکان

دەکات، کە گوایە چاو تیشکێك ئاراستەی ئەو شتە دەکاتو بەوەش وێنەی ئەو شتە لە چاودا بەرجەستە دەبێت. بەڵام لێرەدا وێنەی ئەوی یار لە چاوی ئەمی شاعیردا بەرجەستە نابێت هۆکەشی ئەوەیە ئەوی یار لە توخمی ئاوەو وێنەیو رەنگی ئاویش بەرجەستە نابن لە چاوی ئەمدا. لێرەدا رەگەزی ئاو ئەو دەلالەتە بەرهەم دەهێنێت کە ئەوی یار تەنیا لە خەیاڵدا بوونی هەیەو پێناچێت بوونێکی واقیعی هەبێت مادەم نە لە چاوی ئەمدا دەبێتە وێنەیەکی بەرجەستەو نە رەنگیشی جێگیریشی دەبێت. ئەم بۆچوونەش لە نیوەی دووەمی ئەم دێڕەدا زیاتر ئاشکرا دەبێت کاتێ شاعیر باسی ئەوە دەکات کە هەرچۆن وێنەی یار لە چاوی ئەمدا بەرجەستە نابێت بەهەمان شێوە ئەمیش ناتوانێت لە دڵی ئەودا جێگا بگرێت چونکە ئەوێك کە وێنەیەکی بەرجەستەی نەبێت مانای وایە تەنیا لە خەیاڵو وەهمدا بوونی هەیەو ناشێت دڵی هەبێت هەتا ئەم بچێتە دڵیەوە. کەواتە لێرەدا ئەوی شاعیر جۆرێك لە یۆتۆپیا درووست دەکات کە ئەویش یۆتۆپیای بە ئاوبوونی یارە، ئاویش توخمێکی بێڕەنگو بێ بۆنو بێ تامو بێ شێوەیە.
لە رووی زانستیەوە بوونی مرۆڤ دابەش دەبێت لە نێوان دنیای (مێشك)عەقڵو دنیای (دڵ) واتە دنیای حەزوو ئارەزووە دنیایو غەریزەییەکانی مرۆڤ. دنیای عەقڵ، دنیای کۆنترۆڵ کردنو دیسپلین کردنو جوڵەیە بە پێی بەرنامەو نەخشە. دنیای دڵیش دنیای حەزوو ئارەزووە غەریزیو دنیاییەکانی مرۆڤە کە تا ئەندازەیەکی ئاشکرا دەشێ پێیان بگوترێت دنیای غەریزە ئاژەڵییەکانی مرۆڤ. دیارە ئەوەش ئاشکرایە کە باڵادەستبوونی ئەم دنیایە واتە دنیای غەریزە ئاژەڵییەکانی مرۆڤ ئەگەر عەقڵ لەو ئاستەدا نەبێت کە دیسپلینو کۆنترۆڵی ئەو رووبەرە لە بوونی مرۆڤدا بکات ئەوا خاسێتە دڕندەییەکانی مرۆڤ لەسەر لاوازبوونی خاسێتە مرۆییەکانی مرۆڤ باڵادەست دەبێت. دڵ کە هەستیارترین بەشە لە پێکهاتەی مرۆڤدا چ لە رووی فیسیۆلۆجیو چ لە رووی حەزوو ئارەزووە دنیاییەکانەوە، کەچی ئەوی شاعیر بە کیشوەری بەرد ناوی دەبات. بەردیش هێمای وشکیو رەقیو بێبەرهەمیە کە ئەوەش نەك لە گەڵ خاسێتەکانی دنیای دڵدا ناگونجێت بەڵکو ناکۆکو دژیشە لە گەڵیدا.
دیارە ئەوە ئاشکرایە ئاو بێجگە لەوەی کە یەکێکە لەو چوار توخمە سەرەکیەی کە بەپێی لێکدانەوە کلاسیکییەکان بۆ درووستبوونی گەردوون، گەردوونیان پێکهێناوە، دیسان سەرچاوەی ژیانیشەو ناتوانرێت بە بێ بوونی ئاو تەسەوری بوونی ژیان بکرێت. جگە لەوەی کە هیچ زیندەوەرێك نییە بە بێ ئاو بژی، بە گوێرەی هەموو زیندەوەرانیش کە زۆربوون بەرهەمی جووتبوونی نێوان نێرو مێیە، پیتاندن لە ناو ئاودا روودەدات چونکە هێلکەو کرۆمۆسۆمەکان لە

كاتی جووتبووندا لە ناو ئاودا بەیەك دەگەنو هەر لە ناو ئاویشدا پیتاندن روودەداتو لە زۆربەی زیندەوەرانیشدا كۆرپەلە تا ئەو كاتەی لە دایك دەبێت هەر لە ناو ئاودا دەمێنێتەوەو گەشە دەكات. ئەوی یار لە توخمی ئاوە، ئەمەش لێكچوونێكی جوانە چونكە هەر چۆن ئاو سەرچاوەی ژیانە بە هەمان شێوە ئەوی یاریش كە لە رەگەزی مێینەیە سەرچاوەی ژیانو بەرهەمهێنانە، هەرچۆن ئاو سیمبوڵی خاوێنیو جوانیو ناسكیە بەهەمان شێوە ئەوی یاریش كە لە رەگەزی مێینەیە سیمبوڵی خاوێنیو بێگەردیو جوانیو ناسكیە. هەموو ئەم خاسێتانەی ئاو یان یار كە وەسف دەكرێن تەنیا دەبینرێنو هەستیان پێدەكرێتو ئەوی شاعیر نیگەرانە لەوەی كە ناتوانێت بەرجەستەیان بكات یان بیانگرێتو گازەندەی ئەوەش دەكات ئەوێك كە لە توخمی ئاو بێت ناشێت چاوی ئەم وێنای بكاتو وەكو بوویەكی بەرجەستە رامی بكات. لێرەشەوە ئاماژەیەك بۆ ئەوە دەكرێت ئەو كەسەی كە ئەمی شاعیر بە ناوی یار وەسفی دەكات تەنیا بوویەك بێت لە خەیاڵدا وێنەی كێشابێتو بوویەكی مادیانەی نەبێت.

لە وەسفەكەی شاعیردا جۆرێك لە دژیەك هەیە كاتێ كە ئەوی یار خۆی لە رەگەزی ئاو بێت بۆچی دەبێ دڵی بەرد بێت؟ دڵ لەرووی فیسیۆلۆجیەوە لە ماسولكەو گۆشت پێكهاتووەو لە هەستیار ترین بەشەكانی جەستەی زیندەوەرانەو سەرچاوەی ژیانو لە هەمان كاتدا دڵ لەبەرامبەر عەقڵدا دادەنرێت كە ئەوی دووەمیان بە مانای مێشك دێت كە لەگەڵ دڵدا جۆرێك لە رێكەوتن لە نێوانیاندا هەیە بۆ رێكخستنی ژیانی تاكە كەس، خۆ ئەگەر هەر كام لەم دووانە باڵادەست بێت بەسەر ئەوی تریاندا ئەوا جۆرێك لە ناهاوسەنگی لە بوونی ئەو كەسەدا درووست دەبێت. بەهەرحاڵ مەحوی دڵی ئەوی هاوشێوەكراو لەگەڵ ئاودا هاوشێوە دەكات بە بەردو پێیشی وایە دڵێك كە وەكو بەرد رەق بێت ناشێت جێگای خۆشەویستی تێدا بێتەوەو ئەوەش وای لێدەكات كە واهەست بكات ئەو دڵە لەرووی ئەمدا داخراوە، بۆیە دەگات بە جۆرێك لە بێ ئومێدبوون بۆ خۆشەویستی ئەوی یاری لە رەگەزی ئاو. جگە لەوەش دەشێ مەحوی لەوەدا مافی خۆی بێت كە دڵی ئەوی یار بە بەرد هاوشێوە بكات چونكە لە ئاستیدا ناكرێتەوە بەڵام ئەوەی جێگای پرسیارە ئەوەیە مەحوی بە گشتی دڵ بە رەقو بێبەزەیی وەسف دەكات كاتێ دەڵێت: دڵ كیشوەری بەردە. لە پشتی ئەم بۆچوونەوە ئەو دەلالەتە بەرهەم دێت كە جیاوازییەك لە رەگەزی پێكهێنەری ئەوی یارو ئەمی شاعیردا هەیە، ئەو لە رەگەزی ئاوەو ئەمیش مرۆڤە كە لە كۆمەڵێك رەگەز پێكهاتووە كە تەنیا یەكێكیان ئاوەو لەو بەراوردكردنەشدا دەلالەتی هەست بە بەرزی كردنی ئەوی یار لەبەرامبەر ئەمی شاعیردا بەرهەم دێتو ناراستەوخۆش لە ئاستێكی قوڵتری دەقەكەدا ئەوە دەبینرێت كاتێ كە

ئەوی یار نایەتە ناو چاوی ئەمەوەو دەرگای دڵیشی بۆ ناکاتەوە لەبەر ئەوەیە کە یار لە توخمی ئاوەو ئەوەش وای لێدەکات کە خۆی بە بەرزتر بزانێتو دەرگای وڵاتی دڵی لە رووی ئەمدا نەکاتەوە کە بە هاوشانی خۆیی نازانێت، هەرچەندە ئەوە ئاشکرایە کە خۆشەویستی نە سنوور دەناسێتو نە جیاوازی کۆمەڵایەتیو نەهیچ بنەمایەکی عەقڵی دەتوانێت رێگای لێبگرێت چونکە خۆشەویستیو عیشق “هەست” درووستکەرو رێکخەریانە نەك عەقڵو ئەو پێودانگانەی تر کە عەقڵو هوشیاری رێکیان دەخەنو دەیان جوڵێننو بەڕێوەیان دەبەن.

-١٠-

تەپو تۆزی غوباری دیمو رێگەی گۆڕیو دەیوت

دەترسم دامەنم ئاخر ببێ ئالودە بەم گەردە

ئەگەر لە ئاستی بینراوی دەقەکەدا سەیر بکەین ئەوا ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کە ئەم بۆچوونەی لەم دێرەدا مەحوی لێی دەدوێت پەیوەستە بەو بۆچوونەی کە لە دێڕی پێشتردا لێی دوابوو، پێشتر باسی لەوە کرد کە ئەوی یار لە رەگەزی ئاوەو هەرگیز نایەتە چاوی ئەمەوەو هەروەها باسی ئەوەش دەکات کە دڵی یار بەردەو هەرگیز دەرگا بۆ خۆشەویستی ئەم ناکاتەوە. لێرەدا جارێکی تر باسی ئەوە دەکات کە ئەوی یار کاتێ تەپو تۆزی غوباری ئەمی بینیووە رێگای خۆی گۆڕیووەو گوتوویەتی دەترسێت گەردی ئەم بئاڵێت لە دامێنیەوە واتە بەبێ ویستی خۆی سەرئەنجام ناچاربێت بچێتە چاوی ئەمەوەو دەرگای دڵیشی بۆ بکاتەوە. لێرەدا لەسەر زمانی شاعیرەوە دەردەکەوێت کە ئەوی یار بە جۆرێك لە گومانەوە سەیری هەڵوێستو خۆڕاگری خۆی دەکات لەبەرامبەر ئەمی شاعیرداو دەترسێت سەرئەنجام بکەوێتە ژێر کاریگەری ئەمەوەو هەم بچێتە ناو چاوییەوەو هەم دەرگای دڵیشی بۆ بخاتە سەرپشت.

دەشێ لە ئاستێکی تردا بەوجۆرە راڤەی ئەم دێڕە بکەین کە ئەوی یار وای ببینێت کە ئەم کەسێکی نائاسایەو هەمیشە کێشەو تەنگو چەڵەمە دەوری داوە، کاتێ ئەویش بەم شێوەیە دەیبینێت پشتی تێ دەکاتو نایەوێت بئاڵێت لە کێشەو گرفتەکانی ئەمەوە. ئەمەش لە ئاستێکی قوڵتردا ئەو دەلالەتە بەرهەم دێنێت کە ئەوی یار کەسێکی خۆپارێزو خۆویستەو نایەوێت تەنانەت لە کێشەو گرفتی کەسێکیشەوە بئاڵێت کە خۆشی دەوێت. هەرچەندە هیچ بەڵگەیەك لە ئاستی بینراوو نەبینراوی دەقەکەدا نابینرێت کە بیسەلمێنێت ئەو کە شاعیر بە یار ناوی دەبات ئەمی خۆش بوێت، بەڵام دیارە ئەوە ئاشکرایە کە وەکو پێشتریش ئاماژەمان بۆ کرد هیچ سنوورو بەربەستێك ناتوانێت رێگا لە خۆشەویستی بگرێت کەواتە ئەگەر بەراستی ئەوی یار ئەمی خۆشبوویستایە ئەوە نە دەرگای دڵی لێ دادەخست، نە رووی لێ

وەردەگێڕاو نە لەوەش دەترسا کە دامەنی بە گەردی تۆزی ئەو ئالودە بێت. کەواتە لێرەدا ئەوە دەردەکەوێت کە مەحوی باسی خۆشەویستیەك دەکات کە ئەم لە لای خۆیەوە دروستی کردووە بە بێ ئەوەی ئەوی یار هەست بە بوونی ئەم بکات.

لە لایەکی ترەوە ئەمی شاعیر باسی ئەوە دەکات کە ئەوی یار تەپو تۆزی غوباری ئەمی دیووەو رووی لێ وەرگێڕاوە. بێگومان لێرەدا دەبێ لەسەر وشەی غوبار رابووەستینو بزانین ئایا ئەم وشەیە کە ناوەو بە هۆی وەسفکردنیەوە لە رێگای وشەکانی تەپو تۆزەوە چی دەگەیەنێتو چ ماناو چ دەلالەتێك بەرهەم دێنێت. لە راستیدا تەپو تۆزو غوبار ئەگەر لە رووکەشدا سەیریان بکەین ئەوا دەشێ هەمان مانای غوبار خۆی بگەیەنن بەڵام لێرەدا بۆ وەسفکردنی غوبار بەکار هاتوونو ئەوەشمان لەلا ئاشکرایە کە تەپو تۆز وەکو فەزای پێش یان پاش رووداوی ترسناك، یان زریانو گەردەلول بەکار دێن کە خێرایی، یان ترسناکیو نائاسایی رووداوەکە نیشان دەدەن، غوبار خۆیشی دەشێ وەکو دالێك دەلالەتی تەمومژاوی بوونو نائاشکرایی هەڵبگرێت. کاتێکیش کە ئەمی شاعیر خۆی بە غوبار ناودەبات لە ئاستی قوڵتردا ئەو دەلالەتە بەرهەم دێت کە ئەم بوونێکی وەهمی هەیە لە روانینی ئەوی یارداو ئەو ناتوانێت وەکو بوویەکی بەرجەستە بیبینێت بەڵکو وەکو غوبار دەیبینێت کە دەشێ لێرەدا غوبار وەکو تارمایی یان تەنانەت وەکو گەردی پەرش بوو لێکبدرێتەوە کە ئەوی یار نایەوێت تەنانەت گەردی ئەم بئاڵێت لە دامێنیەوە. هەر لێرەشەوە دەشێ وەها لێکبدرێتەوە کە ئەوی یار وەها سەیری بکات کە ئەم گەردو تەپو تۆزی خاکەو جۆرێکە لەغوبارو کاتێ ئەم خەریکە بکەوێتە ناو تەپوتۆزی ئەو غوبارەوە رێگای خۆی دەگۆڕێت نەوەکو گەردی ئەو تەپوتۆزو غوبارە بئاڵێت لە دامێنیەوەو پیس یان ناشیرینی بکات. هەموو ئەمانەش ئەو بۆچوونەی پێشتر بەهێز دەکات کە یار دڵی لە ئاستی ئەمدا بەردەو دەرگای داخراوە.

-١١-

دەبینم ئەهلی دڵ یا سەنگەسارە، یا لەسەر دارە
دیاری عیشق، ئەگەر ساغت دەوێ، هەر دارە هەر بەردە

لێرەدا مەحوی خۆی لە دەقەکە دێتە دەرەوەو وەکو چاودێر قسە دەکاتو لە بارەی ئەهلی دڵو دیاری عیشقەوە دوێتو لەسەر هەریەکەیان قسەی خۆیی هەیە. رەنگە جێگەی خۆی بێت وەهایشی لێکبدەینەوە ئەو هەڵوێستەی کە مەحوی لێرەدا وەری گرتووەو هاتۆتە دەرەوەی ئەهلی دڵو نایشیەوێت دیاری عیشقی بەر بکەوێت ئەویش لەبەر ئەوە بێت کە نەیەوێت رووبەڕووی ئەو دەرئەنجامانە بێتەوە کە ئەهلی دڵ دەبێ چاوەڕوانیان بکات، یان نەیەوێت دیاری عیشقی بەر بکەوێت. ئەم

هەڵوێستەشی لە ئەنجامی تێگەیشتنەوە وەرگرتووە لە کاتێکدا ئەگەر سەیری کۆی ئەزموونی شیعری مەحوی بکەین ئەوا دەبینین عیشقو دڵداری هاوشانن لەگەڵ ئێشو ئازارو دەردەسەریو ئەگەر خۆشیو ئاسوودەییەکیشی لە عیشق وەرگرتبێت ئەوە لە عیشقی خوداییو لە تەسەوفو زوهد وەریگرتووە نەك لە عیشقی ئەوی یار واتە ئەوی ئافرەت.

ئەم ئێستا باس لەوە دەکات کە چارەنووسی ئەهلی دڵ چارەنووسێکی باش نییە، دیارە مەبەستیش لە ئەهلی دڵ لە لایەك ئەو کەسانەیە خەریکی عیشقو دڵدارین، لە لایەکی تریشەوە کاتێ دڵ وەکو سەرچاوەی حەزو ئارەزووە دنیاییەکان دادەنرێت، ئەوا ئەهلی دڵ ئەوانەن کە هەمیشە بە دوای حەزووە ئارزووە دنیاییەکانیاندا دەڕۆن واتە مەبەست لەو کەسانەیە کە بڕوایان بە دنیاپەرستی هەیەو ژیانو هەموو شتێکیان لە پێناوی خۆشیەکانی ئەم دنیادا دەوێتو، تەنیا بۆ ئەم دنیا دەژین. ئەم جۆرە کەسانەش چارەنووسێکی باش چاوەڕوانیان ناکات چونکە بە روانینی مەحوی، یان سەنگەسار دەکرێن، یان لە سێدارە دەدرێن، کە هەردوو حاڵەتەکەش هەر بریتین لە جۆرێك لە سزادان، دیارە ئاشکرایە سزا لە بەرامبەر تاواندا دادەنرێت، کەواتە لێرەدا ئەو پرسیارە سەرهەڵدەدات، ئایا دەشێ مەحوی وای بۆچێت، چوونە ریزی ئەهلی دڵ، یان چوونە ریزی عاشقان تاوان بێت؟ یان مەبەستی مەحوی ئەوەیە کە خۆدانە دەستی ئارەزووە دنیاییەکانو عاشق بوون جگە لە ئازارو کوێرەوەریو بەدبەختی زیاتر هیچی تر بۆ مرۆڤ بەرهەم ناهێنن.

هەروەك دەشێ لە روانگەیەکی ئایینیشەوە راڤەی بۆچوونی مەحوی لەم دەقەدا سەبارەت بە ئەهلی دڵ بکرێت. بێگومان لەم روانگەیەوە ویستە دنیاییەکان تەنیا لە سنووری حەڵاڵدا جێگایان دەبێتەوەو هەر شتێك لە دەرەوەی حەڵاڵ بێت قەدەغەو رێگا پێنەدراوەو لە تێڕوانینی ئاینیانەوە بە تایبەتی ئایینی ئیسلام تاوانەو بە پێی جۆری تاوانەکەش سزای لەبەرامبەردا دانراوە بە تایبەتی سزای رۆژی دواین. هەر بۆیە دەشێ مەبەستی مەحوی لەوەی کە ئەهلی دڵ سەنگەسار بێت یان لە سێدارە بدرێت، سزای رۆژی دواین بێت. هەروەك پێیشی وابێت ئەوەی عیشق پێشکەشی دەکات جگە لە ئازارو دەردەسەری هیچی تر نەبێت چونکە وڵاتی عیشق وڵاتێکی وشکو بێبەرهەمەو کۆشش کردن تیایدا هیچ بەرهەمێك مسۆگەر ناکات بێجگە لە دەردەسەری.

بەڵام ئەگەر لە روانگەیەکی ترەوە سەیر بکەین ئەوا وای لێکدەدەینەوە کە ناشێت مرۆڤ بە بێ ماندوبوونو هەروا بە ئاسانی بتوانێت هەموو حەزو ویستە دنیاییەکانی جێبەجێ بکاتو هەروا بە ئاسانی بگاتە لوتکەی دنیا پەرستیو وەکو پاشای ئەو تەختە شانی لێدابداتو بە ئارامی چۆن دڵی ئارەزوو دەکات بەو شێوەیە رەفتار

بکات. بێگومان ئەوە ئاشکرایە کە هەروا بە ئاسانیو بێ گێرمەو کێشە لە نێو ئەو واقیعە کۆمەڵایەتیو کەلتورییەدا کە دەقەکەی تێدا بەرهەم هاتووە، کەس ناتوانێت ئازادانەو بێ بەربەست چۆنی دەوێت بەوجۆرە دنیاپەرستی خۆی بکات. دیارە لە بەرامبەر ئەوەشدا دیسان ئەگەر دنیاپەرستی و شوێن کەوتنی ئارەزووەکانی دڵ بێ ئازارو دەردەسەری نەبێت، دەبێ بە باشی ئەوە بزانین کە عیشق لە خۆیدا بریتیە لە وازهێنان لە خۆ لە پێناوی ئەوی تردا، واتە کارێك لەسەر بنەمای خۆنەویستیو دنیا نەویستیو قوربانیدان بینا کراوە، ئەوەش ناشێت بە بێ ماندووبوونو ئازارو زەحمەت بگاتە ئەنجام. کاتێ مەحوی لەسەرەوە دەوەستێتو بەوجۆرە باسی دنیاپەرستیو دیاری عیشق دەکاتو دەیەوێت پێمان بڵێت ئەو بە دوای دنیایەکدا ناڕوات کە کۆتاییەکەی دیارەو نایەوێت لە پێناوی ئەو دنیایەدا لە سێدارە بدرێت، هەروەك ناشیەوێت بە عیشقێکەوە خەریك بێت کە مایەی سەرئێشەیەو ئەوی یاریش جارێك ئاوەو لە چاوی ئەمدا بەرجەستە نابێتو جارێکی تریش دەرگای دڵی خۆی بۆ ئەم ناکاتەوە چونکە دڵی لە توخمی بەردەو هەستو سۆزی خۆشەویستیو عیشق ناناسێت. لێرەدا مەحوی لە ئاستی نەگوتراوی دەقەکەدا دەیەوێت لایەنگری خۆی بۆ دنیاپەرستیو عیشقێکی تر رابگەیەنێت کە عیشقی خوداو رۆحی باڵایە کە دنیایەکی خاوێنو بەرزەو ئومێدی ئایندەیەکی بێ کۆتای پڕ لە ئاسوودەیش دەبەخشێت.

-١٢-

لە باغی سێو و بەی دا باسی روخسارو چەنەی کەی بوو
خەجڵ ما سێو و، بەی ترسا، کەوا ئەو سوورە، ئەم زەردە

شاعیر خۆی لە دەستەی ئەهلی دڵ پەرت دەکاتو لە هەمان کاتیشدا لە وەسفکردنی دیاری عیشقدا خۆی لە عاشقبوونیش دوور دەخاتەوە، بەڵام بە شێوەیەکی سەرنجراکێش دێتەوە سەر وەسفکردنی ئەوی یار، هەرچەندە راستەخۆ ئەوە نادرکێنێت کە تا چ ئاستێك پەرۆشی ئەوی یارە، بەڵام بە ئاشکرا هەستی پێدەکرێت کە بە سەرسامبوونو جۆرێك لە پەرۆش بوونەوە باسی دەکات. هەروەك لەو سەروبەندەشدا رووخسارو چەناگەی یار بەراورد دەکات بە سێوو بە بەیو لەو بەراورد کردنەشدا، دیارە رووخسارو چەناگەی ئەو دەیبەنەوە چونکە لە ئاستی رووخساری جوانی ئەودا سێو لە ناو باخدا شەرمەزار بوو، رووی سوور هەڵگەڕا، هەروەك بەی کاتێ کە بەراورد دەکرێت بە چەناگەی ئەو کە هاوشێوەن لە بەرامبەر جوانی چەناگەی ئەودا، رەنگی زەرد هەڵگەڕا.

ئەوەی ئاشکرایە لە بەراوردکردنی توخمو رەگەزەکانی سرووشتدا لەگەڵ جوانی ئافرەتدا، زۆربەی کات بەشەکانی جەستەی ئافرەت بەراورد یان هاوشێوە کراون بە رەگەزەکانی سرووشت بۆئەوەی ئاستی جوانی بەشەکانی جەستەی ئافرەت دەربکەوێت، یان نیشان بدرێت، بەڵام

هەمیشە توخمو رەگەزەکانی سرووشت کراون بە پنتی جێگیرو بەشەکانی جەستەی ئافرەت لەگەڵ ئەوان هاوشێوە کراون، کەواتە رەگەزەکانی سرووشت وەکو سەرچاوە سەیر کراونو یەشەکانی جەستەی ئافرەتیش لە رێگای هاوشێوەکردنیانەوە بەو رەگەزانەی سرووشت جوانیەکانیان نیشان دراوە. بەڵام لێرەدا سێوو، بەی کە دوو رەگەزی جوانی سرووشتن کاتێ بەراورد دەکرێن لەگەڵ رووخسارو چەناگەی یاردا ئەوا توخمەکانی سرووشت لە چاو جوانی رووخسارو چەناگەی یاردا هیچ ئامادەبوونێکیان نابێت. ئەمەش لە راستیدا دەمانگێڕێتەوە بۆ ئەو بۆچوونەی کە کامیان ئەسڵو کامیان وێناکردنەوەن، واتە بە روانینی ئەفلاتونیانە جوانی مرۆڤ لاسای کردنەوە، یان وێناکردنەوەی جوانی سرووشتە، یان بە پێچەوانەوە؟ دیارە جوانیو هارمۆنیای سرووشت هەمیشە ئەسڵن و هەموو جوانیو هارمۆنیاکانی تر لەوەوە وەرگیراون، بەڵام مەحوی ئەم لۆجیکە پێچەوانە دەکاتەوەو جوانی ئافرەت دەکات بە یەکەمو رەگەزو توخمەکانی سرووشتیش لە دوای ئەوەوە دێن.

ئەوە ئاشکرایە، سێو ئەو میوەیە کە حەوا توانی ئادەمی پێ فریوبداتو سەرئەنجام بووە هۆی ئەوەی کە لە بەهەشت بخرێنە دەرەوەون بە پێی ئەو چەمکە ئەفسانەیەش درووست بوونی مرۆڤایەتیش بەرهەمی ئەو فریودانە، یان ئەو گوناهەیە. هەروەك سێو لە لێکدانەوەی هێماکاندا ئاماژە بە ئەندامی جووتبوونی مێینە دەکات، دەشێ لە رووی بەئاگاییەوە مەحوی بۆچوونێکی لەم جۆرەی نەبووبێت تا لە دەقەکەدا بەرجەستەی بکات، هەروەك نەیتوانیووە پەیوەندی سێوو ئەفسانەی فریودانی ئادەم بکاتە رەگەزی بەرهەمهێنانی دەقەکەی کە دەشیا ببوایەتە بنەمایەك بۆ زیاتر فراوانکردنی مەودای خەیاڵ لە دەقەکەداو هەروەها فەزای ئەفسانەیی رۆڵی دیاری ببینیایە لە بەرهەمهێنانی جیهانبینی دەقەکەو بەرهەمهێنانی شیعریەتدا. بەڵام دەشێ لە رووبەری نەست یان نائاگای ئەودا جۆرە دژایەتی کردنێك یان خۆش نەویستنێك بۆ سێو هەبوو بێت کە هۆکاری ئەوە بووە باپیرەو داپیرەمان یەکەمین گوناه بکەنو بەرهەمی ئەو گوناهەش لە دەستچوونی بەهەشتو درووستبوونی هەموو مرۆڤایەتی بێت، سێوێك کە بوو بێت بە هۆکاری فریودان دەشێ ئێستا لە لای زاهیدو سۆفیەکی وەکو مەحوی هەمیشە شەرمەزارو سوورهەڵگەڕاو بێتو هەمیشەش لە دوای جوانیو رووخساری یارەوە بێت، دەشێ لێرەدا وشەی بەی تەنیا بۆ مەرامی کێشو پێداویستی بەرهەمهێنانی شیعریەت و بۆ جوانی بەخشینی زیاتر هاتبێت، ئەگینا تەنیا لە رێگای بەکارهێنانی سێوەوە مەبەستە شیعریەکەو بەراوردی جوانی رووخساری یارو سێو ئاشکرا دەبێت کە جوانی رووخساری یار یەکەمەو جوانی توخمەکانی سرووشتیش وێناکردنەوەی ئەون.

ئەگەرچی من گەدام، ئەو شا، لە عورفی عیشقدا "مەحوی"
بەسە نیسبەت لە بەینا، من سیابەخت، ئەو سیاچەردە

مەحوی باسی جیاوازی ئاستی کۆمەڵایەتی نێوان خۆیو یار دەکاتو وای نیشان دەدات کە ئەم خۆی لە ئاستێکی کۆمەڵایەتی زۆر نزمدایەو ئەوی یاریش لە بەرزترین ئاستدایە. بەڵام دیارە ئەوەشی لەلا روونە کە لە ئادابی عیشقدا وەکو پێشتریش باسمان کرد شتێك نییە بە ناوی ئاستی کۆمەڵایەتیو ئاستی چینایەتی چونکە یاساکانی عیشق ئەو یاسایانە نین کە پەرەسەندنی کۆمەڵایەتیو تەنانەت عەقڵ ڕێکیان دەخات و خۆشەویستی پشت بە هەست دەبەستێت نەك بە عەقڵو هیچ پێوانەیەکی تر. بەڵام مەحوی بەم جۆرە سەیری خۆشەویستی ناکات بەڵکو بە دوای ئەوەدا دەگەڕێت کە رووبەرێکی تر بۆ دروستکردنی خۆشەویستیو پەیوەندی لە نێوان خۆیو یاردا بدۆزێتەوە کە تیایدا جیاوازی کۆمەڵایەتی بە هێند وەرنەگیرێت. بێگومان پێدەچێت ئەو جیاوازییەش تەنیا مەحوی لە خەیاڵیدا دروستی کردبێت، هەر بۆیە بە خۆی دەڵێت بەسە نیسبەت لە بەینا.

بەهەرحاڵ مەحوی دەیەوێت یەکسانیو هاوشانی لە نێوان خۆیو یاردا دروست بکات بەو ئومێدەی زەمینە بۆ عیشقبوون لە نێوان خۆیو یاردا بسازێنێت. ئەویش بە هاوشێوەکردنی بەختی خۆیو پێستی یار کە هاردووکیان سیان واتە رەشن. دیارە لێرەدا مەحوی نارەزایی لە بەختی خۆی دەردەبڕێت کاتێ بە رەش وەسفی دەکات. لە هەمان کاتیشدا لە بری ئەوەی پێستو رووخساری یار بە هەر رەنگێکی تر وەسف بکات، بە رەنگی رەش وەسفی دەکات، لە کاتێکدا ئێمە دەزانین رەنگی رەش لەو زەمینە کۆمەڵایەتیەدا کە دەقەکەی تێدا بەرهەم هاتووە رەنگێکی زۆر دڵگیر نییە. دیارە ئەوە ئاشکرایە لە گۆرانیو لە فرلکلۆری کوردیدا رەنگی ئەسمەر بایەخێکی زۆری پێدراوە، بەڵام رەنگی رەش لە کەلتوری ئێمەدا تەنیا بۆ جوانی وەسفکردنی خاڵ یان باشتر بڵێین خاڵی سەر روومەتی یار بەکارهاتووەو بێجگە لەوە بۆ وەسف جوانی ئەو رەنگە بەکار نایەت.

بە هەرحاڵ دەشیا مەحوی سەرباری ئەوەی کە باسی جیاوازی ئاستو پێگەی کۆمەڵایەتی خۆیو یار دەکاتو رەنگە هەر ئەوەش بێت کە لە روانینی مەحوییەوە یاری لە مرۆڤی ئاساییەوە کردبێتە یەکێك لە توخمە سەرەکییەکانی پێکهاتنی گەردوون کە ئاوە، هەر ئەو جیاوازییەش هۆکار بووبێت بۆ ئەوەی کە وێنەی یار لە چاوی ئەمدا بەرجەستە نەبێتو دەرگای دڵی یار لە رووی ئەمدا داخرابێتو ڤیزەی چوونە ناو ئەو وڵاتەی پێنەدرێت کە وڵاتی دڵی یارەو لەوێشدا دەبێ بە پێی رێساو ئادابی عیشقو خۆشەویستی هەموو شتێك رێك بخرێت، دەشیا مەحوی

لە بری باسی خودی ئەو جیاوازییە کۆمەڵایەتیەو لە بری ئەو تاکە بنەمایەش کە بە هۆکاری لێکتر نزیکبوونەوەی خۆو یاری دادەنێت کە هاوشێوەبوونی بەختی خۆو پێستی یارە کە هەردووکیان رەشن، دەشیا چەندین بنەمای تری ئینسانی بدۆزیایەیەتەوە بۆ درووستبوونی خۆشەویستی لە نێوان خۆو یاردا کە وەکو دوو مرۆڤ چەندین پەیوەندی گرنگ لە نێوانیاندا هەیە، کە دەشێ خۆشەویستیش لە سنووری ئەو پەیوەندییە مرۆییانەدا سەرهەڵبداتو درووست ببێت کە بزوێنەرو درووستکەرەکەی هەستو سۆزەو پەیڕەوی هیچ بنەمایەکی عەقڵو بەرنامە بۆ دانانو خۆ بۆ ئامادەکردن ناکاتو مل کەچی هیچ یاسایەکیش نابێت کەواتە لەم روانگەیەوە دەتوانین بڵێین هەستی خۆشەویستی راسترینو خاوێنترین هەستی مرۆییە کە بێ گوێدانە هیچ بەربەستێكو دوور لە دیسپلینو رێکخستنو بەرنامە بۆ دانان درووست دەبێتو دەجوڵێتو دەسەڵات بەسەر مرۆڤدا دەکاتو بە پێی یاسا تایبەتیەکانی خۆی دەیجوڵێنێت کە لە راستیدا ئەو یاسایانەش تەنیا لە سنووری عیشقو ئادابی عیشقدا شوێنیان دەبێتەوە.

شیعری شەرابی لای لی بای.. پێشەوا کاکەیی

لەم گوتارەدا باس لە شیعرەکانی تایبەت بە شەراب دەکەین کە لە لایەن [لی بای]ـەوە نووسراوە. ئەو شاعیرە ژمارەیەکی زۆر شیعری لەبارەی شەرابەوە وەک تەوەر و ناوەرۆک خوڵقاندووە. ئەم شیعرانە بریتین لە: [ستایشکردنی باری دەروونی شاعیر، ڕوونکردنەوەی ئایدیاڵە سیاسییەکانی شاعیر، لێکدانەوەی بیروباوەڕی ئاینی شاعیر]، لە ڕێگەی «شیعرە شەرابییەکان»ـەوە کە شاعیر نووسیویەتی، دەتوانین تێگەیشتن لە شێوازی هونەری و هونەری شاعیر و تایبەتمەندییەکانی و هتد… بە دەسی بهێنین.
لی بای، نزیکەی (٢٤٣) شیعری پەیوەندیدار بە شەرابەوە نووسیوە، وەک [«شەراب»، «خواردنەوەی شەراب»، «خواردنەوە» و «سەرخۆشی/مەستی» کە نزیکەی ١/٤ شیعری لی بای پێک دەهێنن. شیعرەکانی وەک «دەچێتە ناو شەراب» و «خواردنەوە بە تەنیا لەژێر مانگدا» باس لە هەستی دەوڵەمەندی ژیانی لی بای دەکەن. لی بای دوای ئارەزووە

فراوانەکانی خۆیدا دەگۆڕێت لە ڕێی شەرابەوە.
لی بای، ڕۆحی جوانیناسی شیعرەکانی جێگای ستایشە. لە دەستکەوتە هەبووەکاندا، لە شیعری ئەو شاعیرەدا، «شەرابی باش»ی خۆش ویستووە، هەروەها شیعری خواردنەوەی زۆر نووسیوە. لێرەدا لە لایەنی لیریکی ڕۆمانسی و شێوازی هونەری و تایبەتمەندییە مۆسیقییەکانی شیعری شەرابی لی بای بەر باس دەدەم کە لە ڕێگەی وێنەسازی شەرابەوە دەگەیەنرێت.

شێوازی هونەریی «شیعری شەراب»ی لی بای

لی بای نوێنەری شاعیری لیریکە، سەرنجی لەسەر شیعری لیریکییە، بەڵام شیعرە شەرابییەکانی هێشتا سیفەتی ناوازەی سرووشتی خۆی هەیە؛
شیعرە شەرابییەکانی لی بای بە شێوازی هەمیشە گۆڕاو دەربڕاوە. کارەکتەری لی بای بوێر و بە ڕێگرییە، بە دەگمەن شیعری شەراب بە پێی مەرجی بەیتە ئاساییەکان درووست دەکات، ژمارەی شیعری تێکخراو لە بەرهەمەکانیدا زۆر سنووردارە، دیاردەی دژە ڕێکخستنیش زۆر باو و ئاساییە. لی بای زۆرتر حەزی لە درووستکردنی شیعری یوەفوو و شیعری شێوازی کۆنە، چونکە نەخشی ڕستەکانیان بەقەد چوارگۆشەی شیعرە ڕێکخراوەکان ڕێکوپێکی داڕێژراو نین و درێژی شیعرەکان دەتوانن یان درێژ یان کورت بن. لەناو بەرهەمەکانی لی بایدا، ژمارەی شیعرەکانی یوەفوو لە ڕادەبەدەر زۆرن و دەستکەوتەکانیشی گەورەترینن. گرنگ نییە لە شێوە و ناوەرۆکدا، شیعرەکانی یوەفووی لی بای بە ناونیشان و وشەکانی ڕەسەن سنووردارن، بەڵام لە هەوا/ڕیتم و بارودۆخ و زمان و هتد… داهێنانی هەیە، بەتایبەت لە هەوا/ڕیتمدا، شوێن پێویستییەکانی هەست و سۆزی ناوەوە دەکەوێت بۆ ئەوەی هەواکە بە وردی ڕێک بخات. بیرۆکەکە ڕۆمانە کە زۆر لەگەڵ پەوەرە جوانکارییەکانی شیعردا دەگونجێت. بە نموونە لە «جیانجینجیوو»دا سەرەتا سێ وشە بە پێشەنگایەتی و حەوت وشە بە پەیوەستکردن بە کار دەهێنرێت و حەوت وشەکێش هەوای چوار و سێ بە کار دەهێنن بە دەنگدانەوە بە پێش و دواوە لەگەڵ سێ وشەی یەکەمدا، ئەمەیش هەستێکی گشتی بە گەورەیی بە مرۆڤەکان دەبەخشێت. دواتر چەند ڕستەیەکی حەوت بزوێنی پەیڕەو دەکرێت بە ئەوەی دەقی تەواو هەستێکی بەهێزی هەوایی هەبێت و بە وردی هەستەکان دەرببڕێت، لە کۆتاییدا تێکەڵییەک لە ڕستەی [سێ و پێنج و حەوت] بزوێن بە کار دەهێنرێت بە ئەوەی بە ئاسانی بخوێنرێتەوە و هەستێکی بەهێزی هەبێت بە نەخشەی ئەم ڕستە جیاوازەی کە لە شیعرەکانی تری یوەفوو ناتوانرێت بەراورد بکرێت.

زمانی شیعرە شۆڕابییەکانی لی بای گرنگی بە لەهاتوویی زانستی ڕەوانبێژی دەدات و هونەرییە ڕەوانبێژییە زیادەڕەوییەکان تا ڕادەیەک لای باون. لی بای، زۆر زیادەڕەویی لە زمانی ڕەسەنەتییدا دەکات لە ساتییشی مەیدا. چەندین جار ڕستەی ڕەوانبێژی بە کار دەهێنێت بۆ بەهێزکردنی هەستەکان. بۆ نموونە خەم و تووڕەیی ئەو شاعیرە بەرجەستە دەکات کە چەندین جار لێی دراوە و وێران بووە. شیعری «خەم دێت» جۆرێک لە جوانییەکی تراژیدی و تاریکی نیشان دەدات.

تایبەتمەندییە مۆسیقییەکانی شیعری شۆڕابی لی بای

جۆری مۆسیقای شاعیر کاریگەرییەکی قووڵی هەیە لەسەر ئەوەی کە ئایا ئەو شیعرانەی دەینووسێت ئاسانن بۆ چێژوەرگرتن یان نا. لی بای لە زێدی گۆرانی و سەماکردندا ژیاوە، کە ڕەنگە بنەمایەک بۆ تایبەتمەندییە مۆسیقییەکانی شیعری شۆڕابی شاعیرەکە دابین کردبێت. شیعرەکانی لی بای هەموویان لە شیعرە شۆڕابییەکانیدا ڕەنگ دەدەنەوە و ئەم تایبەتمەندیانەیش بە تەواوی هەمان تایبەتمەندییەکانی مۆسیقان، بۆیە چێژوەرگرتن لە شیعرەکانی لی بای ئاسانترە. شیعر مەیلی ئاخاوتنی هەیە، ئەمەیش وادەکات مرۆڤی ئاسایی تێبگەن و فێربن و بیگوازنەوە، جگە لەوەیش شیعرەکانی لی بای کورت و پوختن، بە جۆرێک گرنگ نییە مۆسیقاژەنەکانی خزمەتی دەربار یان حوکوومەت یان مۆسیقاژەنەکانی ژیان لەناو خەڵکدا هەموویان حەز دەکەن شیعرەکانی لی بای هەڵبژێرن دەنە سەر دەنگی و دەگوترێنەوە. جگە لەوەیش زمانی شیعرەکانی لی بای لە دروستکردنی ڕێکوپێکی زمانی ناوازە لە هەوا جۆراوجۆرەکانی وەک ڕێکوپێکی و پشێوی، پوختی و دووبارەکردنەوە، خاوبوونەوە و خێرایی، کە شیعرەکانی لی بای جێگر و ئاسانن بۆ خوێندنەوە، باشە؛ ئەمەیش دەبێتە هۆی دابینکردنی ڕێگەیەکی گونجاو بۆ ئەوەی شیعرەکانی لی بای بچنە ناو مۆسیقاوە.

شیعری شۆڕابی لی بای موزیکییە و دەتوانرێت بخوێنرێتەوە و بگوترێتەوە، کەواتە چۆن ئەم شێوازەی خوێندنەوە و گۆرانی گوتنە بەناو کردەوە؟ شیعر و موزیکەکانی لی بای لە سەردەمی شانشینی تانگدا بە دوو شێوە بەناو بوونەوە؛ یەکێکیان لە ڕێگەی خوێندنەوە و گۆرانی گوتنەکەی شاعیرەوە بوو، ئەوی دیکەیان لە ڕێگەی هاوکاری لەگەڵ گەیشا (ئاماژە بە مۆسیقاژەنە فەرمی و فۆلکلۆرییەکان کە لەو سەردەمەدا خەریکی مۆسیقای دەنگی بوون). بەرهەمهێنانەوەی شیعرە کۆنەکان بە شێوەی مۆسیقا بە کۆی دەنگ لە لایەن مامۆستایان و قوتابیانی قوتابخانەکان و هەروەها شارەزا و زانایانی

پەیوەندیدارەوە ستایشی کراوە، ئەم شێوە لەبارە بۆ قبوڵکردنی ئەنجامدەران و قەدرزانان، تێگەیشتنێکی قووڵتر لە کولتووری شیعری درێژخایەنی نەتەوەی چین ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕێت لە میراتگرتنی کۆڵەکی کولتووری چینی. لە تایبەتمەندییە مۆسیقییەکانی شیعری لی بای دەردەکەوێت کە ئەو شاعیرە لە زێدی ڕۆمانسی مۆسیقا و شیعردا ژیاوە، لە خوێنی شاعیراندا، تایبەتمەندی مۆسیقای ئەنتەلۆژیی ئەو شاعیرە، شیعرەکانی شەراب دیارە. جگە لەوەیش شیعرەکانی بوونەتە بابەتی خوێندنەوەی خەڵک و نەخشەی مۆسیقاژەنان بۆ ئاوازدانان بە مۆسیقا لە سەردەمی بوونی شاعیر و نەوەکانی دواتردا، بە شێوەیەکی بەرفراوان لەناو خەڵکی ئاسایدا سووڕاوەتەوە.

شوێنپێ: قەڵادزێ
تەمووزی ٢٠٢٣

هۆکاری ڕاگرتنی گەشتی ئاسمانی سلێمانی بۆ تورکیا.. عوسانی حاجی مارف

تورکیا لەلایەک گوشارەکانی لەسەر یەکێتی نیشتمانی کوردستان زیاد دەکات و لەلایەکی ترەوە پەیوەندییەکانی یەکێتی لەگەڵ هەسەدە ئیدانە دەکات. هەروەها دوای ئەوەی هەلیکۆپتەرێکی هەڵگری چەکدارانی کوردی سوریا لە ٢٦ی ئازار لە شاری دهۆک کەوتە خوارەوە، تورکیا سەرجەم گەشتە ئاسمانییەکانی لە سلێمانییەوە بۆ تورکیاو بە ئاسمانی تورکیا بە دەرەوە قەدەغەکرد، بەهۆکاری ئەوەی یەکێتی ڕێگە بە ئەندامانی (هەسەدە) دەدات کە فڕۆکەخانەکانی بەکاربهێنن.
ئەم پەیوەندییەی نێوان یەکێتی و هەسەدە، بۆتە مایەی پەرچەکرداری حکومەتی تورکیا بۆ ڕەخساندنی دۆخی بارگرژی لە سەر ناوچەکانی سلێمانی. ئەوەی جێگای بیر هێنانەوەیە، کاتی خۆی لە ساڵی ٢٠١٧ تا ٢٠١٩ تورکیا گەشتە ئاسمانییەکانی بۆ سلێمانی قەدەغە کرد بەو گومانەی کە یەکێتی پشتیوانی پەکەکە دەکات، بەڵام دوای ئەوەی یەکێتی هەڵمەتێکی بەرفراوانی دژ بە چالاکییەکانی پەکەکە نیشانداو

نووسینگەیەکی داخست، تورکیاش دەرگای گەشتەکانی بەکردنەوە. ئەم پەیوەندییەی یەکێتی لەگەڵ پەکەکە و هێزە کوردییەکانی سوریا زیاتر بەدەوری لاهور جەنگی، کە پێشتر بەڕێوەبەری هێزەکانی دژە تیرۆری یەکێتی و دەزگای زانیاری بوو، دەناسرایەوە. ناوبراو کاتی خۆی سەردانی هێزە کوردییەکانی سووریای کردبوو و لە دەزگاکانی ڕاگەیاندنی خۆیانەوە بە ئاشکرا لاهور پشتیوانی خۆی بۆ ئەو هێزانە نیشان دەدا. هەربۆیە دەنگۆی ئەوە بڵاوکرایەوە کە ئەردۆغان بەدوای کوشتنی لاهورەوەیە! بەڵام پەیوەندی نێوان یەکێتی و هەسەدە، پەیوەندییەکی شەخسی لاهور جەنگی نەبوو، بەڵکو پەیوەندی نێوان یەکێتی و هەسەدە بوو. بافل تاڵەبانیش لە مانگی کانوونی دووەمی٢٠٢٢دا یەکەم سەردانی بە لای لایەنە کوردییەکانی سوریا ئەنجام داو چاوی بە بەرپرسانی باڵای هەسەدە کەوت. پاش ئەوەی لاهوریش لە سەرکردایەتی یەکێتی وەلاخرا، بۆ تورکیا ئاشکرابوو کە بافل و سەرکردایەتی یەکێتی بەردەوامی بەهەمان پەیوەندی لەگەڵ هەسەدەدا دەدەن!

تورکیا بە گەیاندنی پەیامەکەی بە یەکێتی نیشتمانی لە ٧ی نیسانی ئەمساڵ لە دەوروبەری فڕۆکەخانەی سلێمانی بە فڕۆکەی بێفڕۆکەوان هێرشی کردە سەر کاروانێک کە بەرپرسانی سەربازی ئەمریکی و یەکێتی و بەرپرسانی هەسەدەی تێدابوو. بیانوی تورکیا بۆ ئەو هێرشەی ئەوەبوو کە یەکێتی ڕێگایداوە بەهەسەدە بۆ بەکارهێنانی فڕۆکەخانەی سلێمانی بۆ کاروبارە سیاسی و سەربازییەکانی وەکو پردێکی ئاسمانی بە بەستنەوەی ناوچەکانی ژێردەستی هەسەدە بە دەرەوە. بەڵام سەرباری ئەو ئاگادارکردنەوەیەی تورکیا، یەکێتی بەردەوام بوو لە هاوکاریکردنی هێزەکانی هەسەدە کە تورکیا بە درێژکراوەی پەکەکەیان دەزانێت. لەم دواییانەداشدا مەزلوم کۆبانی لەگەڵ باڤڵدا سەردانی ئیماراتیان کرد و جگە لەوەش بەرپرسانی دیکەی هەسەدە لەڕێگەی فڕۆکەخانەی سلێمانییەوە سەردانی ئەوروپایان کردوە و سلێمانی بۆتە وێستگەیەکی گرنگی تایبەتی و دیپلۆماسی بۆ هەسەدە.

هەڵەیەکی گەورەیە گەر ئەم پەیوەندییەی نێوان یەکێتی و هەسەدە، وەک هەڵوێستێکی دەسەزانە یا "کوردپەروەرانە" بە یەکێتی پێناسە بکرێت، چونکە یەکێتی ناتوانێ یان نایەوێت بەتەنگ دانیشتوانی ناوچەی ژێردەسەڵاتی خۆیەوە بێت، خێرە وا ئێستا پەیوەندییەکانی لەگەڵ لایەنە کوردییەکانی سوریا بەهێزدەکات، کە واوەترە لە هەرهاوکارییەک، ئەگەر مەبەستی یەکێتی تەنها هاوکاری بێت!؟

بەو مانایەی یەکێتی نیشتمانی کە وەک بەیارێک تەواوی چارەنوس و بەرژەوەندییەکانی خۆی گرێداوە بە سیاسەتەکانی کۆماری ئیسلامی ئێرانەوە، ئاکامەکەی خۆخستنە ژێر باری فشارو هەڕەشەکانی تورکیای

لێدەکەوێتەوە، بۆیە دەرگای گەشتە ئاسمانییەکانی بۆ ناکەنەوە. هەروەها ئەتوانین بە جۆرێکی تریش بڵێین ئەم جۆرە پەیوەندیانەی یەکێتی بەشێکە لەو شەڕو سیاسەتانەی کە بە کێبرکێ و وەستانەوەیە لەبەرامبەر بنەماڵەی بارزانی و پارتیدا ئەنجامی ئەدات. دەنا بۆ یەکێتی لە ناوچەی خۆیدا دەکەوێتە ژێر فشاری ئێرانەوە بۆ چەککردنی لایەنە کوردییەکانی ئۆپۆزسیۆنی ئێرانی، لەملاشەوە نەک هاوکاری، بەڵکو پەیوەندی تایبەت لەگەڵ ئەو لایەنە کوردییانەی سوریا بەهێزدەکات، کە وەک ئۆپۆزسیۆنی تورکیا دەناسرێن!؟ کێشەکە ئەوەیە یەکێتی ناتوانێ ئەو هاوسەنگییە ڕابگیرێت کە لە پشتیەوە بەرژەوەندییەکی سیاسی پابەندبون بە ئێران و حکومەتی عێراقەوە وەستاوە، نەك مەبەست هاوکاری و دەسەزیە بە لایەنە کوردییەکانی سوریا. بەگشتی ئەتوانین بڵێین یەکێتی نیشتمانی خۆی خزاندۆتە ناو دووڕێیان و گەمەیەکەوە، هەوڵئەدات بە سوتاندنی دواین وەرەقەی قوماری دەستی، خۆی لەو قەیرانە دەربهێنێت کە بەرەو بچوکبونەوەو هەڵوەرینی زیاتری دەبات. ئیتر لەگەڵ ئەم وەرەق سوتاندنە دانیشتوانی کوردستانیشی پێوە بسوتێ لە ئەجندای بنەماڵەی تاڵەبانیدا بایەخێکی نیە.

جاشزادەکانی کورد و کوڕی چەکفرۆشە ئەڵمانییەکە.. عەلی مەحمود محەمەد

ماوە ماوە کە جاشێك دەمرێت بەهەر هۆکارێك بێت, منداڵاکانیان کە پێشتر هەندێکیان خۆیان وەك مرۆڤی سەردەمی و باش دەناساند, تەنانەت زۆریشیان ئۆپۆزسیۆنن, دەکەونە پیاهەڵدان و پاککردنەوەو جوان نیشاندانی باوکیان, بەمەش خۆیان دەکەنە شەریکە بەشی تاوانەکانی باوك و کەسەکانیان, چونکە بەرگری لە تاوان بۆ خۆی تاوانە, هەوڵدان بۆ سڕینەوەی تاوانیش تاوانە, چ لە روانگە یاسایی و روانگە ئەخلاقییەکەی وە چ وەك مێژوو و سیاسەتیش, بەکاروانی دوورو درێژی زۆرو ئالای گەورەی کوردستانەوە لە گەڵیان دەنێن, لە کاتەدا مرۆڤە تیکۆشەرو رۆشنبیرەکان بە بێدەنگی و رووت و قوتی لە

گەڵ دەنرێن. لە ژیانم تەنها یەکەم بینییوە جیا بووە باوکی جاشیش نەبوو, بەڵکە موختار بوو لە لایەن پێشمەرگەوە کوژرا, کوڕەکەی ئازایانە زوو رایگەیاند باوکم تاوانبارەو کەشەم لە گەڵ لایەنی بکوژی باوکم نییە, تەنانەت چووە ڕیزی پارتی بکوژی باوکییەوە, پۆستی بالاشی وەرگرت, لەو بوارە نموونەی جوانی پێشکەش کرد, کەچی ئێستا هەندێك حیزب و راگەیاندن تەنها پەلاماری ئەو دەدەن چاو لە هەموو نموونە ناشرینەکان دی دەپۆشن, بەمەش دەکەونە ناو تاوانە بە پاککردنەوەو جوانکردنیان.

سەرۆك جاشەکان هەموو بە خەفیفەو سەقیلەوە تاوانبارن, جارێ ئامر مەفرەزە خاسە هەموو بە ئیمتیاز تاوانبارن, دەرچوونی مەفرەزەی تایبەتی بەخۆی پاداشتی تاوان بوو دەدرا بە تاوانباران و نۆکەران, کەس بە یانەسیب مەفرەزەی بە دەرنەچووە, بگرە جاشی مەفرەزە خاسەکانیش کەمیان هەیە نەگلابێتنە تاوانەوە, دیارە حەشاماتەکەی ژێرەوەی فەوجەکان کە نزیك 400000 کەسبوون ناڵێم, فەوجەکانیش بەرپرسانی سەرەوەیان هەموو گلاونەتە تاوانەوە, لەوانەش بەرامبەر حیزبێك یان کەسانێك هاوکاریان کردبێت, وەلە بەرامبەر پارتی دیکەو لە ناوچەی دیکە تاوانیان کردووە, ئامری فەوج و مەفرەزە نییە لە دوای رێکەوتی 1987-9-8 ەوە تا 1988-9-6و واتا بە درێژایی 363 رۆژ لەناو تاوانا نەبووبێت, ساڵ و مانگ و رۆژەکان دیکە باس ناکەم, نەبووە لەو ماوەیە بەردەوام بەشداری تاوانی نەکردبێت, ئەوە بڕیار بووە, بڕیاری بیرەی باکووری پارتی بەعسی عەرەبی ئیشتراکی ژمارە 5731, واتا بڕیاری عەلی حەسەن مەجید, کە ناوی مەجید هات, کەواتا پیاویان نەبووە جێبەجێی نەکردبێت .

کاك ئارێز داراپوور تێکۆشەرێکی سنەییە, فەرماندەو کۆنە چریك و ئێستا دیموکراتە, جارێك سەرەتای دوو هەزارەکان داوای لێمکرد کەسێك کوڕی خاوەند کۆمپانیایەکی ئەڵمانی بەرهەمهێنەری چەکی کیمیاوییە دەیەوێت بڕوات بۆ هەڵەبجەو داوای لێبوردن لە خەڵکەکەی بکات, بۆ داخەوە رۆژی خۆی نەمانتوانی دەعوەتی بکەین و وەلامیشمان نەدرایەوە, لە کاتەدا نموونەیەی بالا بوو بۆ دان نان بە راستییەکان.

ئێستا لەم نموونە جوانەوە, هەقی وایە بەچکە جاشەکان فێر بن و ئەزموونی لێوەربگرن ئەم رێگایە بگرنە بەر, داوای لێبوردن لە قوربانیان و خەڵك بکەن, لە پای تاوان و خیانەتی باوکیان, بزانن باوکیان بە کاروانی ئۆتۆمۆبێل و ئالای کوردستان لە سایەی دەسەڵاتێکی بەکەرامەتدا لە تاوان پاك نابنەوە, جوان نیشاندانی باوکیان بەشدارییە لە تاوان, درێژە دانە بە تاوانی باوکیان.

ئەوان بەرپرس نین لە تاوانی باوکیان, بەڵام هەوڵدان بە سڕینەوەی

تاوانەکای باوکیان و جوانکردنیان راستەوخۆ دەیانکاتە شەریکە بەشی تاوان, ئەمەش جۆرە جاشێتییەکە بەخۆی, چاکترە و رێگا دروستەکەی ئەوەیە خۆیان لە تاوان و مێژووی باوکیان پاك بکەنەوەو باوەڕ بە راستییەکان بهێنن کە باوکیان خیانەتکارو تاوانبار بوونە, نە لەبوردنی بەرەی کوردستانی, نە گەرمکردنی شەڕەی ناوخۆیی, نە کاروانی دوورو درێژی پرسەکەرانی گۆڕستان , نە ئ□ا 10 هەزارییە چینییەکانی سەر تابووتەکانیان نایانشواتەوە لە تاوان و خیانەت, ئەوە خانەنشینییەکەشیان گەندەڵییەو لە دەرەوەی یاسای خانەنشینییە, چونکە ئەوەی رۆژێك جاشێتی کردبێت دووای پێشمەرگایەتی خانەنشینی نایگرێتەوە. ئەوان بە داکۆکیکردن لە باوکیان درێژە بە جاشێتی و تاوان دەدەن و دەچنە سەر رێگاکەی باوکیان, ڤایرۆسی جاشێتی لە جەستەیان دەچێنن, داکۆکیکردن لە تاوان هەوڵدان بە پەردە پۆشکردنی تاوان بە خۆی تاوانە و پێویستە سزای بۆ دابندرێت و رێگای لێ بگرترێت, نەخوازەلا تۆمەت هەنینەوەش بە شەهیدان و بەلارێدا بردنی رووداوەکان بە خۆی خیانەتە لە مێژوو و هەیبەتی قوربانیدەران و ناشرینکردنی شەهیدان.
پێویستە یاسایەك دەربکرێت بۆ تاوانباران, رێگا بگرێت لەوەی جوان نیشان بدرێن وە قەدەغەی ئەوەش بکرێت ئالای کوردستان لە سەر گۆڕ و تابوتیان دابندرێت, ئەگەر رێزی ئاڵاکەتان دەگرن.

ئێران .. گوللەیەکی دەرچووی بە گەڕانەوە لە دژی دیکتاتۆرییەت!.. عەبدولڕەحمان گەورکی

لە گۆشە نیگایەکدا.. بەدیلی دیموکراتیک لە ئێران و تێپەڕبوون بە ناو پیلانەکاندا!
عەبدولڕەحمان گەورکی، نووسەر و لێکۆڵەری سیاسی

بە نزیکبوونەوە لە خۆپیشاندان و گردبوونەوەی ساڵانەی موقاوەمەتی

ئێران کە دۆست و دوژمن لێی ئاگادار بوو، ئەم نیگەرانییە لە ئا□□ادا بوو کە چ چارەنووسێک لە بەردەم موقاومەتی ئێراندا چاوەڕوان دەکرێت! حکومەتی فەڕانسە خۆپیشاندانەکەی رۆژی یەکەمی ژوئییە(10ی پووشپەڕ)ی بە قەدەغە راگەیاند! پۆلیسی ئاڵبانی رۆژی 20ی ژوئەن (30ی جۆزەردان) هێرشی کرده سەر ئەشڕەفی3 و دەستی بەسەر شت و مەکی دانیشتوواندا گرت! بە پێی هەواڵێک کە هێشتا باسەکەی گەرمە و لەسەر مێزە و لە هەنگاوێکی کتۆپڕ و شۆک هێنەردا، پۆلیسی ئاڵبانی زیات لە (200) کامپیۆتەری ئەشڕەفی3ی رادەستی رژێمی ئێران کردووە! وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکایش بە کاوێژکردنی هەڵوێستی قێزەونانەی هەمیشەیی خۆی، وێڕای پشتیوانیکردنی لەم هەنگاوەی پۆلیسی ئاڵبانی، تیشکی سەوزی بۆ رژێمی ئێران لێدا! هەموو ئەو شتانە نیگەرانییەکانی بەسەر یەکدا کەڵەکە کردبوو!

ئەم کەش و هەوایە، جیا لە میکانیزم و هەندێک رەهەندی، زۆر لە گۆڕانکارییەکانی بەهاری 2003 دەچوو کە لەو رۆژانەدا فڕۆکەکانی هاوپەیمانان، بنکە و بارەگاکانی موقاومەتی ئێران لە ناو خاکی عێراقیان بۆمباباران کرد! لە فەڕانسەیش هەزاران پۆلیسی ئەو وڵاتە لە هەنگاوێکی نایاساییدا هێرشیان کردبووە سەر بارەگای ئەنجوومەنی نیشتمانیی موقاومەتی ئێران و … هتد.

هەروەک رۆژانی یەکەمی گۆڕانکارییەکانی ئەمدواییە، دەسەڵاتی دیکتاتۆریی مەزهەبیی ئێران، دابووی لە قاقای پێکەنین و هەڵپەڕکێ و هەڵبەز و دابەزکردن! بەڵام لە هەردوو ئەم کەش و هەوایەدا و بە مەودای زەمەنیی بیست ساڵ، شایی و هەڵپەرکێی دەسەڵاتی ئاخوندی زۆری پێنەچوو کە لێی بوو بە (شین) و (ڕۆ ڕۆ) و رەوتی گۆڕانکارییەکان بە جۆرێک گۆڕدار و بەرەو ئاقارێک چوو کە لە دەسەڵاتی ئاخوندی بوو بە (ژار) و تاڵی زیاتریشی بە دواوەیە! لەم دوو پێشهاتەیەدا، دوو هێزی دژ بە یەک و نەیار لە دژی یەکتر ریزیان بەستووە. خەڵکی و بەرخۆدانی ئێران لە لایەک و، دیکتاتۆرییەت و پشتیوانانی دیکتاتۆرییەت لە لایەکیترەوە!

سازان لەگەڵ دەسەڵاتی دیکتاتۆرییەتی ئێران!

ئەگەرچی بە درێژایی مێژووی چەند دەیان ساڵەی ئەمدواییەی تایبەت بە ئێران، سیاسەتی سازان لەگەڵ دیکتاتۆرییەتی مەزهەبی بەردەوام لە کاردا بووە، بەڵام ئەوەی سازانی ئەمجارەمان بۆ جیا دەکاتەوە، راپەڕینی ئەمدواییەی خەڵکی ئێران و رۆڵی ناوازەی بەدیلی راستەقینە و دیموکراتیکی خەڵکی ئێرانە!

لەم راپەڕینەدا، لە لایەک، گەلانی جیهان بە چاوی خۆیان بینییان کە خەڵکی ئێران خوازیاری رووخاندن و نەمانی دیکتاتۆرییەتن لە وڵاتەکەیان و لە پێناویدا و لە مێژوودا تێچوویی□کی زۆری گیانی و

ماڵییان بە داوە! لە لایەکیترەوە، ئەم راستییە بە جارەکیتر دەرکەوت کە بەرانبەر بە دیکتاتۆرییەت لە ئێران، لە (بەدیلی دیموکراتیکی ئەنجوومەنی نیشتمانیی موقاومەتی ئێران) بە دەر، هیچ بەدیلەکیتر بوونی نیە و ئەوەی لەم راپەڕینەی دواییدا و لە لایەن هەندەک لایەنی ناوچەیی و نێودەوڵەتییەوە زەق کرایەوە، بە بنەما و وابەستە و هەڵقوڵای دیکتاتۆرییەت بوون لە ئێران و لە ناو کۆمەڵگای ئێراندا بە رەگ و ریشەن!

وتەی نوێ!

خۆپیشاندان و گردبوونەوەی ئەمساڵی رەوەندی ئێرانی لە پاریس، کە دیمەنێک بوو لە چالاکوانان و هەڵگرانی ئازادی لە سەرتاسەری جیهان، بەر لە هەر شتێکیتر، هەڵقوڵاوی رووبەڕووبوونەوەیەکی مێژوویی و نایەکسان بوون لە نێوان ئەم دوو هێزە دژ بە یەکە، کە لە راپەڕینی ئەمجارەی خەڵکی ئێراندا، چووە ناو دواقۆناغی خۆیەوە!

(راپەڕینەکەی سەرکەوتوو) کە دەسەڵاتی دیکتاتۆرییەت لە ئێرانی گەیاندە لێواری رووخاندن و (بەدیلەکی بەهێز) کە پوتانسیەل و ناوازەبوونی خۆی لە ناوخۆی ئێران و دەرەوەی ئێران بە تەواوی سەلماند. بە واتایەکیتر، ئەوەی ئێستا کەوتووەتە بەر دیدی هەموان، پەلەقاژەی کۆنەپەرستی و کۆلۆنیالیزم (ئیستیعمار)ە کە نیزیک بوونەتەوە لە کۆتایی خۆیان. بە وتەی مایک پێنس، پاڵێوراوی سەرۆکایەتیی کۆماری ئەمریکا کە لە وتارەکەی خۆیدا لە گردبوونەوەی پاریس رایگەیاند، نە رژێمی ئێران ئەوەندەی ئێستا (لاواز) بووە و نە موقاومەتی ئێران ئەوەندەی ئێستا (بەهێز) و (رەوا) دەرکەوتووە!

ئەگەر سیاسەتی سازان لەگەڵ دیکتاتۆرییەتی مەزهەبی لە ئێران لە فەڕانسە، بە رێگەی قەدەغەکردنی خۆپیشاندان و بە پاساوی نەبوونی ئاسایشی خۆپیشاندەران هاتە مەیدان، موقاومەتی ئێران بە رێگەی (یاسا و دادگا)وە تووشی شکستی کرد! ئەگەر ئەم سیاسەتە، ویستی جل و بەرگی یاسا و داد، بە بەر هەرشکردنی پۆلیس بە سەر (ئەشرەفی3)دا بکات، موقاومەتی ئێران بە رێگەی (دادگا و یاسا)وە بەرەنگاری بووەوە و تەنانەت بەر لە سەرکەوتنی داد، بە خێرایی پێناسەی نادادگەری و دژە یاساییەکەی ئەم هەرشکردنەیش دەرکەوت!

دوو ڕێیانی مێژوو!

پرسی ئێران و بەرخەدانی ئێران که ئێستا لەسەر مێزی کۆمەڵگای نێودەوڵەتییدایە، لە سەرووی بەرنامە و سیاسەت و تەنانەت ستراتیژیی یەک یان چەند وڵاتی پەیوەندیدارە لە پەیوەند لەگەڵ ئێران. ئایا دەوڵەتانی جیهان، دێنە تەنیشت خەڵک و بەرخەدانی ئێران، یان دەچنە تەنیشت دەسەڵاتی دیکتاتۆرییەت لەو وڵاتە؟! لۆژیکی مرۆیی و

واقیعبینی و پێشکەوتووانە پێمان دەڵێت کە لە وەرچەرخانەکی مێژووییدا ناچار دەبن لە بەرژەوەندیی خەڵک و موقاومەتی ئێراندا هەنگاو بنێن!

هێز و بەهێزبوونی بەدیل!

موقاومەتی ئێران لە رێڕەوی پێشهاتە جەرگبڕەکانی سەردەمدا، زۆرجار وەک قەقنەس لە خەڵووزی خۆیدا باڵی گرتووە و رەوایەتی خۆی سەلماندووە. وەک چۆن رەوتی کۆنەپەرستی و کۆلۆنیالیزم، بە تایبەت لە چەند دەیەی رابردوودا، هەوڵی ئەوەیان داوە ئەم موقاومەتە لە ناو بەرن. بەڵام هەموو جاریک لوتیان شکاوە و تووشی شکستی گەورە بوونەتەوە!

هەموو گەلانی جیهان بە چاوی خۆیان بینیان کە لە راپەڕینی ئەمدواییەدا، پاشماوەکانی دیکتاتۆریەتی شا، چۆناوچۆن بە هانای دەسەڵاتی دیکتاتۆریەتی مەزهەبییەوە چوون تا دەستکەوتەکانی راپەڕینی خەڵکی ئێران و موقاومەتی ئێران بە تاڵان ببەن هەتا دیکتاتۆریەت لە ئێران لە سەر پێ و لە دەسەڵاتدا بمێنێتەوە!

هەموو گەلانی جیهان بە چاوی خۆیان بینیان کە چۆناوچۆن (کۆلۆنیالیزم) بە هانای (دەسەڵاتی کۆنەپەرستی)یەوە چوو بە یارمەتیدانی ماڵی و میدیایی و پڕوپاگەندەیی دیکتاتۆریەتی ئایینی و جارێکیتر، هەندێک (بووکە شووشە)یان قوت کردەوە بە مەبەستی (رفاندنی سەرکردایەتیی شۆڕش) و خستنە پەراوێزی (بەدیلی دیموکراتیک)!

هەموو گەلانی جیهان بە چاوی خۆیان بینیان کە ئەگەر موقاومەتی ئێران، ئامادەی شەقام و گۆڕەپانی سیاسی نەبوایە و لە بەرانبەر دیکتاتۆریەتدا نەوەستایە، چارەنووسی هەموو تاک و لایەنە ئێرانییەکان، بە تایبەتی لە راپەڕینی ئەمدواییانەدا چی بەسەر دەهات و بەرەو کوێ دەچوو! موقاومەتێکی کە بەر لە هەر شتێک، گەنجینە و سەرمایەیەکی مێژوویی و نیشتمانییە بۆ هەموو ئەو ئێرانیانەی هەڵگری ئازادی و رزگاریی ئێرانن!

هەموو گەلانی جیهان بە چاوی خۆیان بینیان کە (خۆڕاگری لە بەرانبەر سازان لەگەڵ دیکتاتۆریەتدا) و (خۆڕاگری بەرانبەر بە پیلانگێڕییەکانی کۆنەپەرستی و کۆلۆنیالیزمدا) تەنیا لە توانا و توانستی ئەم بەدیلەدا بووە کە هەم خۆپیشاندان و گردبوونەوەکەی لە پاریس بەڕێوە برد و هەم بەدیلە دەستکرد و بێ بنەما و وابەستەکانی پووچەڵ کردەوە و هەمیش پیلانگێڕییە سیاسی و بە رواڵەت دادوەرییەکانی سازشتکارانی کردە بڵقی سەر ئاو و رێگای خۆی و گەلەکەی بەرەوسەرکەوتن لە ئێران کردەوە!

گەشەسەندنی موقاومەتی ئێران!

گردبوونەوەی ساڵانەی موقاومەتی ئیران، جارێکیتر ئەم راستییەی سەلماند کە (ئەشڕەف دووبارە ئەشڕەف) وەک (ڕەمزی سەرکەوتن)ی بەدیلی دیموکراتیک بەسەر کۆنەپەرستی و کۆلۆنیالیزمدا دووبارە گەشەی سەند و جیهانی لە دژی دیکتاتۆرییەت لە ئێران بە هاندراوی و گرژی هێشتەوە!
لە خۆڕا و بە هەڵ نییە کە هەزاران پەرلەمانتاری جیهان، سەدان کاربەدەست و کەسایەتیی بەرجەستەی نێودەوڵەتی و لەوانە مایک پێنس، پاڵێوراوی سەرۆکایەتیی کۆمار لە ئەمریکا و خاتوو لیز تراس، سەرەک وەزیرانی بریتانیا(2022) و …هتد لە ریزی ئامادەبووانی ئەم گردبوونەوەیەدا بوون و پشتیوانیکردنی خۆیان لە راپەڕین و موقاومەتی ئێران و بە دیاریکراوی، پلاتفۆرمی خانمی مریەم رەجەوی بۆ ئێرانی ئازادی دواڕۆژ راگەیاند. دیمەنێک کە نەک تایبەت بە وڵاتیکی دیاریکراوی وەک ئێران، بەڵکو باس لە رووبەڕووبوونەوەی مێژوویی جیهان دژ بە دیکتاتۆرییەتی مەزهەبی دەکات و ئاسەواری ئەو رووبەڕووبوونەوەیە، تەنانەت بەر لە رووخاندنی دیکتاتۆرییەت لە ئێران، هەموو جیهانی گرتەوە!
کۆتایی

فەقێی شێشەوو، نامەی دڵداری بە خوشکی فەقێیەکی هاوڕێم دەنارد.. شەماڵ بارەوانی

ئەو فەقە شێشەووە، گوتم هەر ڕێژە و ڕووەک بوو.
بەسەرهاتەکی تر هەیە، لەو بەشەی بیرەوەرییەکانی فەقێیەکی گومڕا دەمەوێت بۆتانی باس بکەم.
فەقێیەکمان لەگەڵ بوو لە حوجرەکەی(محمەدییە)، خەڵکی لای(چەمچەماڵ)بوو. خوشکەکی لە زانکۆی سەڵاحەدین خوێندکاربوو و لە بەشی ناوخۆیی(١٨ی شوبات) دەمایەوە.
کچەکە زووزوو دەهات بۆ حوجرە، بۆ سەردانی برا فەقێیەکەی.
رۆژێک کچە بە براکەی دەڵێت: لەبەر زانکۆ و تاقیکردنەوە و شت لەوانەیە نەتوانم زووزوو بێم بۆ سەردانیت، ئەگەر ژمارە تەلەفۆنی

فەقێیەکی هاوڕێتم بدەیتێ تا لە ڕێگەی ئەوە تێلت بۆ
بکەم.(فەقێیەکە تەلەفۆنی نەبوو) ئەو فەقێیەش دەڵێت زۆر باشه،
فەقێیەکمان لەگەڵە زۆرکەسێکی ئەمین و جێگای متمانە و باشە، ها
ژمارەکەی ئەو.
داماوەی بۆ ژمارەی ئەو(فەقێی شەشڕوو)ە نادات بە خوشکەکەی.
ماوەیەک خوشکەکەی هەر لە ڕێگەی ئەو ژمارە و تەلەفۆنەی فەقێی عەلەساس فوول(ڕۆحانی و ئەمین و جێگای متمانە)، خوشکی فەقێی هاوڕێم، تەلەفۆن بۆ برا فەقێیەکەی دەکات و چاک و چۆنی دەکات و هەواڵی د□ پرسێت.
فەقێی شەشڕوو، بۆ ئەوە نا قۆزێتەوە و مرخ لە خوشکی فەقێ خوش ناکات! دەست بەناردنی نامەی دڵداری و ڕۆمانسی دەکات و دەیەوێت کچە بخاتە داوی دڵداری خۆیەوە.
کچە ڕێک مەعدەنی ئەو فەقێ شەشڕووەی بۆ ئاشکرا دەبێت و ئەو بابەتی نامە ناردنە بۆ فەقێی برای باس دەکات و نامەکانیشی هەموو پیشان دەدات و پێی دەڵێت: تۆ فەقێی تر نەبوو تا ژمارەی ئەو فەقێ خو□□ی□م بدەیتێ؟ هاهاها.
کاکە ئەو فەقێیە بێتامی کردووە و تەواو بێزاری کردووم هێندەی نامەم بۆ بنێرێت.
ئەو بەسەرهاتی نامە ناردن و شتە، فەقێیەکە کە لە حوجرە زۆر هاوڕێ و هۆگری من و فەقێیەکی تربوو، بۆ من و فەقێیەکی تر(فەقێ هەیاس)ی باس کرد. دواتر فەقێکانی تر هەمووی بەو نامە و شتەی فەقێی شەشڕوویان زانی.
کاتێک بەهۆی پیلانی ئەو فەقێ شەشڕووە من بۆ سلێمانی گواستراومەوە و فەقێ هەیاسیش کە ئێمە نەماندەتوانی دوور لە یەکتری بین، مەلاکان ل□ بەر ئەوە لەگەڵ من نەقلی سلێمانییان کرد.
ئەو فەقێیەش گوتی: من ناتوانم بێ ئێوە لێرەبم، ئێوە بۆ دۆزەخیش بڕۆن، من هەر لەگەڵتان دێم. ئەویش لەگەڵ من و فەقێ هەیاسی هاوڕێم هات بۆ سلێمانی.
دواتر کە ئێم□ هاتینەوە بۆهەولێر ئەو فەقێیە زۆر بۆمان گریا و دەیگوت: ئێوە لێرە بڕۆن ناتوانم فەقێیاتی بخوێنم. زۆر تکای کرد کە نەڕۆین و جێی نەهێڵین. ماوەیەک دوای ئەوە(ڕۆیشتنی ئێمە لە سلێمانی) فەقێیاتی جێ هێشت.
ئەو فەقێ شەشڕووە دوای ئەوەی لە حوجره دەرکرا، ڕۆژێک تێلی بۆ کردم. ئەوکات لە حوجرە و مزگەوتێکی تر دەمایەوە و هێشتا نەگەڕابووەوە شوێنەکەی خۆی لەو مزگەوت و حوجرەیەی ئێمە.
کە تێلی بۆ کردم، گوتی: مەلاشەماڵ، حەزدەکەم بتبینم. مەوعیدێکمان دانا و ڕۆیشتم لەناو بازاڕ و لە شوێنێکی نزیکی شەقامی باتە

دانیشتین.
فەقێیەکیش(بە داخەوە کە بیرم نەماوە کامە فەقێ بوو) لەگەڵم هات و لە دووریەوە چاودێری دەکردین. گوتمان کە نالێت مەبەستەکی خراپی هەیە و دەیەوێت زەربی خۆیم لێ بووەشێنێت؟
دەمزانی کە زۆر ڕق و غەرەزی لە منە، بەهۆی ئاشکراکردنی ڕووی ڕاستەقینە و مەعدەنی بە هەمووان و دەرکردنی لە حوجرە.
ئەوڕۆژە وەک سیفەتی پێشووی، زۆر مەکر و نازی کچانەی کرد و دەیگوت: مەلاشەمامە، با ئێمە چیتر دژایەتی یەکتری نەکەین. من و تۆ پێشووتر وەک دوو برا وابووین. تۆ حافیزولقورئانیت و زۆرم خۆش دەویت، بڕوابکە هیچ مەبەستەکی خراپم نییە.
بە زمانە نەرم و درێژەکەی، زۆر قسەی لەو جۆرەی بۆکردم. من کەم قسەم کرد، هیچ باوەڕم بە بەڵێن و قسەکانی نەبوو و دەم پێی دەگوتم کە ئەو فەقێ شەشەوە لەژێرەوە خەریکی یارییەکی ترە و وا بەئاسانی یەخەم بەرنادات و بەگومان تەواوی خۆی دەکاتەوە و لەو داوای بینینەی من مەبەستەکی هەیە.
هەڵبەت دەیویست لە دژی حوجرەکە هانم بدات و خۆی وەک مەزڵوومێک پیشان بدات و دەیویست گرووپ و هەوادار لەناو فەقێیەکان دروست بکات.
هەڵبەت بە جیا بانگی فەقێی تریشی کردبوو و دیداری لەگەڵی کردبوو، بێئەوەی ئێمە هەردووک فەقێ کە زۆر هاوڕێ بووین ئاگاداری ئەو پیلان و تاکتیکەی فەقێی شەشەوو بین(ئەو فەقێیە خۆی باسی ئەو دیدارهی خۆی و فەقێی شەشەووی بۆکردم)
ماوەیەک ئەو فەقێیە و چەند فەقێیەکی تریشی لەخشتە برد و کردنی بە هاوئاوازی خۆی و سەرەنجام دوو فەقێ لەو چەند فەقێیەش لە حوجرە دەرکران(لە بەشی تر بەدرێژی باسی ئەو دەرکردنەی ئەو دوو فەقێیەی هاوڕێم دەکەم، کە دانەیەکیان بە پاساوی مەیل بە کۆمەڵەی ئیسلامی و عەلی باپیر دەرکرا و فەقێی شەشەوو وای حاڵی کردبوو کە لە قوتابخانە و حوجرەی محەمەدیە لەسەر ئینتیمای بە کۆمەڵەی ئیسلامی و عەلی باپیری دەرکراوە و زانیبووی ئەو فەقێیە مەیلی بە کۆمەڵە هەیە، لەو ڕێگایە بۆی چووبوو و گوتبووی ئەها لەسەر عەلی باپیر چییان بەسەرهێنام و بەو فێڵە عاتیفە و مەیل و سۆزی ئەو فەقێ سادە و دڵپاکەی جووڵاندبوو و دژی حوجرەکەی ئێمە هانی دەدا. کە لە حەقیقەتدا وەک پێشووتر باسم کرد، کە ئەو فەقێ شەشەوە لەسەر شەشەوویاتی و هەبوونی ناسنامەی حیزبی تر و بە تۆمەت و گومانی سیخوڕی و شت بە حیزبی تر دەرکرا. بەڵام هی ئەو هاوڕێ فەقێیەی ترم، کە شەشەوو تێکی دا، لەسەر عەلی باپیر و کۆمەڵە بوو).
سێ فەقێی تریش کە هەر ئەو فەقێ شەشەوە هێنابوونی بەحوجرە و

خ□□کی د□ق□ر و شوێنەکەی خۆی بوون لای مووسڵ. ماوەیەک ئەوانیشی تێکدا و لەگەڵ دوو فەقێیەکەی تر کە دەرکران، کردبوونی به گرووپێک و خۆیان لە ئێمە جیاکردبووەوە و به قسەی مەلاکان و ئیدارەیان نەدەکرد و بە نهێنی تێکەڵی فەقێی شەشڕوویان دەکرد و دەستیان لەگەڵ تێکەڵ کردبوو.

مەلاکان و ئیدارەی قوتابخانە ئینزاریان دانێ و ئاگاداریان کردن کە ئەگەر لەو فەقێ شەشڕووە و دوو فەقێ دەرکراوکەی تر دوورنەکەونەوە و پەیوەندیان لەگەڵ نەپچڕێنن و واز لەو گرووپ و گرووپکارییە نەهێنن، هەمان شێوەی فەقێی شەشڕوو و دوو فەقێیەکەی تر لە حوجرە دەردەکرێن.

باوکی فەقێکانیشیان بانگ کرد و باوکی فەقێکان بە کوڕەکانی خۆیان گوت: بە گوێی ئیدارە و مەلاکانتان بکەن و لە و فەقێیە دوورکەونەوە.

ئەوانیش وایان کرد و فەقێی شەشڕوو لە پیلانەکە(دوای تێکدانی دوو فەقێ و بوون بە هۆکاری دەرکردنیان لە حوجرە) شکستی هێنا و نەیتوانی من و سێ فەقێکەی تر و هیچ فەقێیەکی تر بباتە ژێر باڵی خۆی.

فەقێی شەشڕوو بەو شێوازە دەیویست لەناو حوجرە گرووپ لە فەقێکان دروست بکات و بۆ بەرژەوەندی خۆی بەکاریان بێنێت.

فێلبازەی لەسەرەوە ڕێککەوتنی لەگەڵ دەکردم و لە ژێرەوەیش خەریکی پیلان بوو لە دژم و لای(ح. تورکمان) دەیگوت: ئەو فەقێ شەماڵە سەری هەموو ئاژاوەیەکە و ئەو منی گەیاند بەم ڕۆژە(ماسکی سەر ڕووی ڕاماڵیم).

دوای ماوەیەک لەوەی کە گوتی: هیچ خراپەیەکم بۆتۆ نییە. ڕێک من وەک باسم کرد لە هەولێر و لە حوجرە و قوتابخانەی(محەمەدییە) و مزگەوتی(حاجی قەرۆک) گواسترامەوە بۆ سلێمانی و بۆ حوجرە و قوتابخانەی(غەزالی) و مزگەوتەکەی حەمەی (حاجی ڕەشید).

ئەو فەقێ شەشڕووە، بیرمە دوای چەندین ساڵ و لە قۆناغی چواری کۆلێژ و له کۆتاییەکانی دەوام بووم، ڕۆژێک لەگەڵ فەقێیەکی تری هاوڕێم(یەکێک لەو دوو فەقێیەی باسم کرد کە کاتی خۆی فەقێی شەشڕوو کردبووی به گرووپی خۆی و بووە هۆکاری دەرکردنی لە حوجرە) کە دەهات بۆ ئاکرێ و منیش لەگەڵی گەڕامەوە بۆ بەردەڕەش بە کەورگۆسک داهاتین. ئەو فەقێ شەشڕووە، ئەوکات ماڵی لەوێ بوو و لە مزگەوتێک مەلا بوو. فەقێیەکە گوتی نازانم چی کارێکی بەمنە و تۆزێک لا دەدەین بۆ لای. گوتم: کاکە من نامەوێ چاکوچۆنی ئەو کەسە بکەم و با نەزانێت من لەگەڵ تۆم.

فەقێیەکەی هاوڕێم هاتە خوارەوە و چاکوچۆنی لەگەڵ کرد(ئەوان هەردووکیان خەڵکی یەک د□ق□ر و شوێن بوون).

من لەناو ئۆتۆمبیلەکە خۆم نزم کردبووەوە و نەمهێشت ئەو فەقێ شەشڕووە بمبینێت.

ئەو فەقێیەی کە لە بەشی تر گوتم: نازانم ئێستا لە کوێیه.

ماوەیەک لەمەو بەر لەگەڵ فەقێی□ک□ی هاوڕێم کە ئێستا مەلایە ل□ د□ق□ری ئاکرێ، ڕۆیشتین بۆ مووسڵ و باسی ئەو فەقێ شەشڕووەی بۆ کردم و گوتی: کورە مەلاشەماڵ، ئاگات لێی نییە؟ ئیستا لێرە(مووسڵ)خۆی لە خەڵک کردووە بە عەللامە و شێخ و خەڵکی وەک شێخێک و مەلایەکی زۆر موهیم سەیری دەکەن.

کە ئەو مەلایەی هاوڕێم وای گوت، دامانە قاقا.

شیعر/ ئێوارانە- ٤٢.. سەردار جاف

دیسانەوە ئێوارە هات
سیحر دەبێتە میوان و
چراخانمان فوو لێ دەکرێ
ئەم ئێوارە لە ئامێزی دوێ ئێوارە ئاڵاوە
باوەش بۆ یەکدی دەکەنەوە
خەون بە کراسە رەنگاڵەکەوە دەبینین
هۆدەیەکی ئەفسوناوی
راڕەوێک تاریک و روون
داڵانێ پڕپڕ لە خێو
خێو ختوکەی خەیاڵە خەراب□ت□کان دەدا
لەو لایشەوە
ئەفسانە گرێی لە باخچە و گەڵا رەشەکان داوە
کۆڵانە تەنگەبەرەکە سامناک
قوتووبەندە کریستاڵییەکە
بە خانمێکی شۆڕەبی
پڕ لە خەیاڵ
لە نێو جمە و ئاپۆڕادا لەنگەرگرتوو

خانمێ بە سترێسەوە
سەراپا بیری ئاڵۆزە
ترس لە بەیان لە ئەدەب، شنەی شەماڵ
کپ کپ تەم تەم
هەنگاوەکان بە ئاستەم و لە سەرەخۆن
لە بانەرۆژی تەنیشت
حەشاماتێکی خەڵکی□
دیقەتدانێکی ورد بینین
ئێرەیش جمەی دێ لە خێوان
خێو خەو دەبا
بوون و نەبوون دەڕووخێنێ
رۆحمان دەبا و
خێو لە کڵاورۆژنەوە دێت و
لە دارستانێکی تاریک تووش□مان دەدا
نەبوو جارێ
جنۆکە وەک کیژێکی جوان و ناسک بێ
بۆ من و بیری شەیدا
قەت قەت نەبوو بە کوڕێ شۆخ
یان شۆڕەسواری میرنشینەکەی شەهلا
ئەمێستا خێو
لە نێوانی پەنجە تووتەی من و ئەوا
پیاسەی دابڕان دەکا
لە قۆزاخەی بای ئۆدنا
نووزە خەوی تروسکەمان
بۆ ئەودیوی با و هەناسەی ژیان دەبا
پێکەوە بین
چۆن بێ کەسی چۆن بێکەسم
خۆشم دەوێی خۆشەویسترین کەسم

٢٨ / ٦ / ٢٠٢٣

پەرتووکی خەزان (لەنێوان چەقبەستوویی، هەڵوەشاندنەوە و دیموکراتیزەکردن) کەوتە بەردیدی خوێنەران

کتێبی خەزان لە نێوان چەقبەستوویی، هەڵوەشانەوە و دیموکراتیزەکردن، لە بڵاوکراوەکانی ئەکادیمیای ژنەلۆژییە.
لەم کتێبەدا حەڤدە ژن هزر و بۆچوونیان گەیاندۆتە یەک، هەندێک لە کوردستان و هەندێکی تر لەو پەڕی دونیا.
ئایا ئاسانە تێگەیشتن لە یەکەمین دیواری مێژوو؟ یەکەمین تەلارسازیی کە ژیانمانی لە چوار دیواری بینا گەورەکاندا قەتیس کرد. ئێمەش هەوڵ دەدەین ژیان لەو چوار دیوارەدا شرۆڤە بکەین. چی بکەین و چی نەکەین بەدرێژایی ڕۆژ،لە کۆتاییەکەیدا دەگەڕێینەوە ناو ئەو چوار دیوارە؛ واتە ماڵەکانمان. دەوەستین و بیردەکەینەوە و دەپرسین، ئایا هەمیشە هەر وا بووە؟ ئایا هەمیشە ئەو دیوارانە زیندان بووە بۆ ژن، کاتێک بمانەوێ لێی هەڵبێین دەبێ قوربانی بدەین، بۆ ئەوەی بچینە ئەو دیوی دەرگاکەیەوە؟
ئایا دەکرێت خەزان لە فۆرمێکی دژە کۆمەڵگەوە وەرچەرخێ بۆ بەرگری کۆمەڵگە؟
ئایا دەکرێت خەزان لە واتا باوەکانی دەربێنینەوە و بیگۆڕین؟”
ئەی چی دەربارەی ئەو پەندەی دەڵێت “بۆ بەخێوکردنی منداڵێک، گوندێکی پڕ لە خەڵک پێویستە”
ئایا هاوژیانی ئازاد لەسەر چ ڕەخنە و دیدێک گەشە دەکات؟
وەڵامی ئەمانە و چەندین پرسیاری گرنگ لەم پەرتووکەدا.

کۆمپانیای بلاق پەیک ئەم کتێبەی دابەشی سەر کۆشک و کتێبخانەکانی کوردستان کردوە

چاپکراوی نوێ
خەزان
لە نێوان چەقبەستوویی، هەڵوەشاندنەوە و دیموکراتیزەکردن
ئامادەکردنی ئەکادیمیای ژنەلۆژی
نوسەر کۆمەڵێک نوسەر
بابەت: فکری

نرخ: ٥٠٠٠ دینار

بۆ دەستخستنی ئەم کتێبە سەردانی ئەم ناوەندانەی فرۆشی کتێب بکە
‎ناوەندی سلێمانی
□کتێبخانەی غەزەلنوس – ناوبازاڕی وشیار قەفتان
‎کتێبخانەی وشە – جادەی مەولەوی
‎کۆشکی ملا محسین – بەردەم ڕشە مۆڵ
‎کۆشکی ڕێبین – بەردەرکی سەرا
‎کۆشکی سەردەم – بەردەم باخی گشتی
‎کۆشکی سەرچنار – ناوبازاڕی سەرچنار
کتێبخانەی ڕەهەند -کاسۆ مۆڵ نهۆمی دووەم دووکانی ژمارە ٤١
کتێبخانەی ڕۆمان – تەلاری سیروانی نوێ نهۆمی سێیەم
‎قەزاوناحیەکانی سلێمانی
□کتێبخانەی ئەحمەد کۆیی – ڕانیە
‎کتێبخانەی ژین – قەڵادزێ
‎کتێبخانەی ڕەهەند – چوارقوڕنە
‎کتێبخانەی هەژار – کۆیە
‎کتێبخانەی شار – کەلار
‎کتێبخانەی ڕەسەن – دەربەندیخان
‎پارێزگای هەڵەبجەی شەهید
‎کتێبخانەی هەژار موکریانی – ناوبازاڕی هەڵەبجە
‎پارێزگای کەرکوک
‎ناوەندی ڕۆشنبیری وهونەری دیالۆگ – کۆتایی جادەی کۆماری
‎پارێزگای هەولێر
‎کۆشکی سیروان – تەنیشت چاخانەی مەچکۆ
‎نوسینگەی بلاق پ□یک – پشت پارێزگ
دەزگای ڕۆسا
‎قەزاوناحیەکانی هەولێر
‎کتێبخانەی مێخەک – سۆران
‎کتێبخانەی شێرکۆ – ڕەواندوز
‎کتێبخانەی هاوژین – هەریر
‎کۆمپانیایی بلاق پ□یک بۆ دابەشکردنی ڕۆژنامە و گ□قار و کتێب لەسەرجەم شار و شارۆچکەکانی کوردستان

پرۆمۆی کتێبی خێزان

کوشتنی حەز.. دڵکەش قادر

ئەمشەو تەنیام
چاوەڕێی کاتێکم تا وەک ئەتمۆسفێرێ
لەناو باوەشتا بتوێمەوە،
توانەوە چوونەوە ناو باوەشێک لە خەیاڵ
لە وجوود
لە گەڕانەوە بۆ منداڵی و
دوورکەوتەنەوەلە پیربوون
پیربوون، گەڕانەوەیە بە سەر سەرەتاکانی منداڵی و
تۆش بەدیار منەوە تابلۆیەک بکێشە و
میلۆدییەک بسترێنە و بەدەنگێکی بەرز بڵێ: دڵکەش جوانترین تابلۆیە.
دڵکەش، تابلۆیەکە لە
نەناسینی ماندووبوون.
سلێمانیی
دڵکەش قادر
•